

LIBER UICESIMUS QUARTUS.

f. 337

I.

R DE DONATIONIBUS INTER UIRUM ET UXOREM R SEPA

- 1 **ULPIANUS** libro trigesimo secundo ad Sabinum. Moribus apud nos receptum [B. 30, 1, 1] *S* est, ne inter uirum et uxorem donationes ualerent. hoc autem receptum est, ne mutuo ⁵ amore inuicem spoliarentur donationibus non temperantes, sed profusa erga se facilitate:
- 2 **PAULUS** libro septimo ad Sabinum. ne casset eis studium liberos potius edu- [B. 30, 1, 2] *S* cendi. Sextus Caecilius et illam causam adiebat, quia saepe futurum esset, ut discute- rentur matrimonia, si non donaret is qui posset, atque ea ratione euenturum, ut uenalia essent matrimonia. ¹⁰
- 3 **ULPIANUS** libro trigesimo secundo ad Sabinum. Haec ratio et oratione im- [B. 30, 1, 3] *S* peratoris nostri Antonini Augusti electa est: nam ita ait: 'Maiores nostri inter uirum et uxorem donationes prohibuerunt, amorem honestum solis animis aestimantes, famae etiam coniunctorum consulentes, ne concordia pretio conciliari uiderentur neue melior in pauper- ¹⁵ tatem incideret, deterior dition fieret'. Uideamus, inter quos sunt prohibitae donationes. et quidem si matrimonium moribus legibusque nostris constat, donatio non ualebit. sed si aliquod impedimentum interueniat, ne sit omnino matrimonium, donatio ualebit: ergo si senatoris filia libertino contra senatus consultum nups erit, uel prouincialis mulier ei, qui prouinciam regit uel qui ibi meret, contra mandata, ualebit donatio, quia nuptiae non sunt. sed fas non est eas donationes ratas esse, ne melior sit condicio eorum, qui deliquerunt. ²⁰ diuus tamen Seuerus in liberta Pontii Paulini senatoris contra statuit, quia non erat affectione uxor habita, sed magis concubinae. Qui in eiusdem potestate sunt, prohibentur sibi donare, ut puta frater mariti, qui est in socii potestate. Uerbum potestatis non solum ad liberos trahimus, uerum etiam ad seruos: nam magis est, ut hi quoque, qui aliquo iure ²⁵ subiecti sunt marito, donare non possint. Secundum haec si mater filio, qui in patris potestate esset, donet, nullius momenti erit donatio, quia patri quaeritur: sed si in castra eunti filio dedit, uidetur ualere, quia filio quaeritur et est castrensis peculii. quare et si filius uel priuignus uel quiuis alias potestati mariti subiectus de castrensi suo peculio do-
- F[P(VLU)]*

5 donacionis *PL^a* | mutuo] *P^aV^bL^c* cum *BS* (πλ.): ἵνα μὴ τῷ πρὸς ἀλλήλογς ἀμοιβαδὸν ἔρωτι γύμνωνται, mutuato *F*, mutato *P^aV^bL^cU^d* 6 donationibus non temperantes sed profusa erga se facilitate (facultate *P^a*, facilitatem *L^c*) ἀφειδῶς ἀλλήλοις δωρούμενοι καὶ μὴ συγκρινοντες τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν ἐκκεχυμένην περὶ ἀλλήλογς εὔχερειαν *BS* (πλ.) 7 ne casset] *sic intelleixerunt BS* (πλ.): καὶ μηκέτι ποὺ σπουδάσωσι παιδοποιεῖν (cf. h. t. l. 28 § 2: solam inopiam timentes), nec esset *libri pariter admittunt* | ei *P^aL^c* | seducendi *P^aL^c* 8 Κέζτος Κεκίλιος etiam *BS* (πλ.) | esse *P^aV^bL^cU^d* 11 in- peris *P^a* 12 augusti om. *PVL* 13 solis] solet *P* 14 uiderentur] *FVL^bU^d*, uideretur *PL^aU^d*: ἵνα μὴ ἡ ὁμόνοια ἀγάπων τιμήματι δοκῇ συνάπτεσθαι *BS* (πλ.) 15 ditior] diceret *P^a*,

om. *VU^d* | inter] in *PVL^b* 17 omnino om. *P* | ergo] sed si aliquod ergo *P^a* 19 prouinciam regit uel qui] omissa haec in libris nostris, scilicet propter uocabulum qui bis repetitum, addidi secundum *BS* (πλ.), quas uersio hic presse sequitur Latina: ἐὰν . . . ἡ τῷ ἀρχοντὶ τῆς ἑπαρχίας ἡ τῷ στρατευομένῳ ἐν τῇ ἑπαρχίᾳ ἡ ἑπαρχιώτις γυνὴ συναφθείει παρὰ τὰ βασιλικὰ μανδάτα, item *B* (Anon.): ἡ ἑπαρχιώτις γυνὴ τῷ διοικοῦντι τὴν ἑπαρχίαν | meret] maneret *PVLU* 20 derelinquerunt *P^a*, delinquerunt *P^a* 21 contra statuit *F^a* 22 habita sed] habitasset *P^a* 24 trahimus] et trahimus *P^a*, trahimus *U^d* 25 possunt *PVL* 26 esset] *F^a*, est *F^aPVL^bU^d*, inc. *L^c* | donec *F^a* | nullus *P^a* 27 si om. *P^aV* 28 potestati] edd., potestate libri boni]

5 nauit, non erit irrita donatio. Prohibetur igitur et uxori et nurui donare etiam is, qui est
 6 in societate potestate, si modo maritus sit in patris potestate. Ab uxoris nurusue parte pro-
 hibitum est donari uiro uel genero. sed et his, qui sunt in eorum potestate si fuerit don-
 natum, uel in quorum sunt potestate, non ualebit donatio, si modo uir et socer in eiusdem
 sunt potestate uel uir in societate: ceterum si in alia familia est maritus, neque socero neque 7
 ei qui est in eius potestate neque ei in cuius est donatione interdictum est¹. Socri a nuru
 8 uel contra donari non est prohibitum, quia hic ius potestatis non uertitur. Si seruus meus,
 cuius usus fructus alienus est, donec uxori meae ex eo peculio, quod ad me non pertinebat,
 uel homo liber bona fide mihi seruens, an ualeat donatio, quaeritur. et in libera quidem
 persona utcumque admitti potest donatio: ceterae enim personae alienationem peculii ut 10
 9 donent non habent. Non tantum autem per se maritus et uxor ceteraque personae dare²
 10 non possunt sed nec per interpositam personam. Scendum autem est ita interdictam inter
 uirum et uxorem donationem, ut ipso iure nihil ualeat quod actum est: proinde si corpus
 sit quod donatur, nec traditio quicquam ualeat, et si stipulanti promissum sit uel accepto
 latum, nihil ualeat: ipso enim iure quae inter uirum et uxorem donationis causa geruntur, 15
 11 nullius momenti sunt. Si quis igitur nummos uxori dederit, non fieri eius apparet, quia
 12 nihil corporis eius fieri palam est. Sed si debitorem suum ei soluere iusserit, hic quaeritur,
 an nummi fiant eius debitorque liberetur. et Celsus libro quinto decimo digestorum scribit
 uidendum esse, ne dici possit et debitorem liberatum et nummos || factos mariti, non uxoris: f. 23.³
 nam et si donatio iure ciuili non impediretur, eum rei gestae ordinem futurum, ut pecunia 20
 ad te a debitore tuo, deinde a te ad mulierem perueniret: nam celeritate coniungendarum
 inter se actionum unam actionem occultari, ceterum debitorem creditori dare, creditorem
 uxori. nec nouum aut mirum esse, quod per alium accipias, te accipere: nam et si is, qui
 creditoris tui se procuratorem esse simulauerit, a debitore tuo iubente te pecuniam acce-
 13 perit, et furti actionem te habere constat et ipsam pecuniam tuam esse. Huic sententiae 25
 consequens est, quod Julianus libro septimo decimo digestorum scripsit, si donaturum mihi
 iussero uxori meae dare: ait enim Julianus nullius esse momenti, perinde enim habendum⁴,
 atque si ego acceptam et rem meam factam⁴ uxori meae dedissem: quae sententia uera est.
F[P(VLU)]

¹ §§ 1—6 pessime confusae a compilatoribus ad hunc fere ordinem revocandae sunt: (§ 1) Uideamus, inter quos sunt prohibitae donationes. et quidem si uir uel socer donat uxori uel genero
 nurui siue uxor uel genero nurusue uiro uel socero, si matrimonium moribus legibusque nostris
 constat, donatio non ualebit. sed si... sed magis concubinae. (§ 6) Sed et his uel ab his
 qui sunt in eorum potestate si fuerit donatum, uel in quorum sunt potestate, non ualebit
 donatio, si modo uir et socer in eiusdem sunt potestate uel uir in societate: ceterum si in alia
 familia est maritus, neque socero neque ei qui est in eius potestate neque ei in cuius est
 donatione interdictum est. (§ 2) Item qui in eiusdem potestate sunt, in cuius potestate mar-
 itus est uel uxor, prohibentur donare siue donari, ut puta frater mariti, qui est in societate
 potestate. (§ 3) Uerbum potestatis... donare non possint. (§ 4) Secundum haec... non erit
 irrita donatio. Delenda sunt quae leguntur § 5 (ubi uerba et uxori omnino redundant reditque
 praeterea quod dictum fuit § 2) et principium § 6 (ubi pro uel genero certe scribendum fuit uel
 socero): quae ex parte originem uidentur traxisse ab iis, quae desiderantur in media § 1. cf. etiam
 h. t. l. 26 § 1. l. 32 § 16. l. 53 pr. ³ donare (dett.)? ⁴ nullius esse momenti: ait enim Iu-
 lianus perinde habendum (*Noodtius*)? ⁴ et meam factam rem?

2 potestate si] prestate si *P* | nurusue] nu-
 rusesue *PL*⁴ 3 eorundem *P* 4 eiusdem
 sunt] eiusdem *P* 6 qui] *PU*⁴, que *FLU*⁴ |
 an nuru *P*, anuiru. *U*⁴ 7 est] potest *P*,
 om. *V* | hic ius] hic ius⁴ *I*, ius *PVLU*⁴ |
 non convertitur *P* 8 donec *FLU*? 9 ser-
 uiens] seruens *P* | liberta *P*⁴*L*, liberam *VLU*⁴
 10 admitti] amita *P* 11 habet *P* | cete-
 raequae *F* 12 possunt sed nec per interpo-
 sitam personam] *P*⁴, possunt sed nec per in-
 terpositam personam sibi donare possunt *L*⁴,
 possunt sed nec per alios *V*⁴, possunt sed non
 etiam per alios *U*⁴, possunt *FP*⁴*V*⁴*L*⁴*U*⁴: sup-
 plementum receptum confirmant *B* (Anon.): τὰ

κεκωλύμένα πρόσωπα οὔτε διὰ παρενθέτου δύ-
 ναται δωρείσθαι collata h. t. l. 5 § 2 | inter]
 et inter *P* 14 quod om. *P* | et si] si *PVLU*
 16 si om. *P* 17 hic quaer.] haec quaer.
*F*⁴*P*⁴*L*⁴, om. *U*⁴ 19 non ux.] n'a'on ux. *F*⁴,
 an ux. *PVLU* 20 nam et] *FU*⁴, an *P*, nam
*P*⁴*VLU*⁴ | impediretur] permitteretur *P* | regi
P 22 cred. dare om. *P* | cred. uxori] con-
 ditorem uxori *V*, creditorem uxorem *L*, om. *P*
 25 ipsa *P* | huic sententiae 'huic est' conseq.
 est *F*⁴, huic sententiae est conseq. est *P*⁴*V*,
 huic sententiae est conseq. *P*⁴*L*⁴ 26 do-
 naturus *P*⁴*L*⁴*U*⁴, donaturo *P*⁴*U*⁴ 27 dari *PV*

4 IULIANUS libro septimo decimo digestorum. Idemque est et si mortis causa E.30,1,4 S* traditurum mihi iusserim uxori tradere, nec referre, conualuerit donator an mortuus sit. neque existimandum est, si dixerimus ualere donationem, non fieri me pauperiorem, quia siue conualuerit donator, condicione tenebor, siue mortuus fuerit, rem, quam habiturus eram, in bonis meis desinam propter donationem habere. 5

5 ULPIANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. Si sponsus sponsae donaturus E.30,1,5 S tradiderit Titio, ut is sponsae daret, deinde Titius tradiderit post nuptias secutas: si quidem eum interposuerit maritus, donationem non ualere, quae post contractas nuptias perficiatur: si uero mulier eum interposuerit, iamdudum perfectam donationem, hoc est ante 10 nuptias, atque ideo quamuis contractis nuptiis Titius tradiderit, donationem ualere. Si maritus duos reos habeat Titium et mulierem et mulieri accepto tulerit donationis causa, neuter liberatur, quia acceptatio non ualeat: et haec Julianus libro septimo decimo digestorum scribit. plane si mihi proponas Titio accepto latum, ipse quidem liberabitur, 15 mulier uero manebit obligata. Generaliter tenendum est, quod inter ipsos aut qui ad eos pertinent aut per interpositas personas donationis causa agatur, non ualere: quod si alias extrinsecus rerum personarum causa commixta sit, si separari non potest, nec donationem impediri, si separari possit, cetera ualere, id quod donatum sit non ualere. Si 20 debitor uiri pecuniam iussu mariti uxori promiserit, nihil agitur. Si uxor uiri creditori donationis causa promiserit et fideiussorem dederit, neque uirum liberari neque mulierem obligari uel fideiussorem eius Julianus ait, perindeque haberri ac si nihil promississet. Circa 25 uenditionem quoque Julianus quidem minoris factam uenditionem nullius esse momenti ait: Neratius autem (cuius opinionem Pomponius non improbat) uenditionem donationis causa inter uirum et uxorem factam nullius esse momenti, si modo, cum animum maritus uendendi non haberet, idcirco uenditionem commentus sit, ut donaret: animuero si, cum animum uendendi haberet, ex pretio ei remisit, uenditionem quidem ualere, remissionem autem hac 30 tenus non ualere, quatenus facts est locupletior: itaque si res quindecim uenit quinque, nunc autem sit decem, quinque tantum praestanda sunt, quia in hoc locupletior uidetur 35 facta. Si donationis causa uir uel uxor seruitute non utatur, puto amitti seruitutem, uerum 40 post diuortium condici posse. Si uxor uel maritus exceptions quadam donationis causa summoueri uoluerint, facts a iudice absolutione ualebit quidem sententia, sed condicetur ei, cui donatum est. Concessa donatio est sepulturae causa: nam sepulturae causa locum marito ab uxore uel contra posse donari constat et si quidem intulerit, faciet locum religiosum. hoc autem ex eo uenit, quod definiri solet eam demum donationem impediri sole, quae et donantem pauperiorem et accipientem faciet locupletiorem: porro hic non uidetur fieri locupletior in ea re quam || religioni dicauit. nec mouit quemquam, quod f. 388 emeret, nisi a marito accepisset: nam etsi pauperior ea fieret, nisi maritus dedisset, non 36 45 tamen idcirco fit locupletior, quod non expendit. Haec res et illud suadet, si uixi maritus sepulturae causa donauerit, ita demum locum fieri intellegi mulieris, cum corpus humatur: ceterum antequam fiet religiosus, donantis manet. proinde si distraxerit mulier, manet 50 locus donatoris. Secundum haec si uxori suae monumentum purum maritus magni pretii 55 donauerit, ualebit donatio, sic tamen, ut, cum fit religiosus, ualeat. Sed et si ipsa fuerit

F[P(VLU)]

1 causa] casu *P* 3 diximus *P*, dicerimus *L*
 4 donatior *F*, donacio rem *U* | condicione
 tenebor siue om. *P* | mortuus| an mortuus
 sit *P* | quam] que *P* 5 deserat *PVLU*
 13 scribit] praescribit *P* 15 ualeret *VL*,
 def. *P* 16 extrinsecus rerum om. *V*, def. *P* |
 sit si] sit *VL*, def. *P* 17 possit] potest *VLU*,
 def. *P* 20 fideiussores eius *V*, def. *P* | per-
 indeque] perinde *V*, peridemque *L*, def. *P* |
 promisiisset *F* 22 non improbat] non pro-
 bat *P* *VL* | causa] *F* *PL*, causae *F* *VLU*
 23 modo cum] modicum *P* *L* *U* | uendendi]

uendidit *P* *L* *U* 24 habet *P* | sit ut] sic-
 ut *F*, inc. *L* *U* 27 sit] si *P* *VLU* *U* | in
 hoc om. *PVLU* 28 utatur] utabitur *PVL* |
 amisisset uirtutem *P* 29 posse] posset *L*,
 potest *P* 31 donatio est] donationem *P*
 33 demum] demon *P* 34 faciet] facit *Taur.*
 35 religione *P* | mouet *P* | quicquam *PVLU*
 36 emerit *PVLU* | etsi a' paup. *F* 37 res
 om. *PVL* *U* | illud] aliud *P* | si om. *PVL* *U*,
 ut si *L* *U* 39 perinde *PVU* 40 dona-
 turis *P* 41 fit] om. *P*, sit *P* *LU*

illo illata, licet morte eius finitum est matrimonium, favorabiliter tamen dicetur locum re-
 12 ligiosum fieri. Proinde et si maritus ad oblationem dei uxori donauit, uel locum, in quo
 opus publicum quod promiserat facere, uelut aedem publicam, dedicaret, fiet locus sacer.
 sed et si quid ei det, ut donum deo detur uel consecretur, dubium non est, quin debeat
 13 ualere: quare et si oleum pro ea in sede sacra posuerit, ualeat donatio. Si maritus heres 5
 institutus repudiet hereditatem donationis causa, Julianus scripsit libro septimo decimo di-
 gestorum donationem ualere: neque enim pauperior fit, qui non adquirat, sed qui de patri-
 monio suo depositus¹. repudiatio autem mariti mulieri prodest, si uel substituta sit mulier
 14 uel etiam ab intestato heres futura. Simili modo et si legatum repudiet, placet nobis ua-
 lere donationem, si mulier substituta sit in legato uel etiam si proponas eam heredem in- 10
 15 stitutam. Si quis rogatus sit praecepta certa quantitate uxor; sua hereditatem restituere
 et is sine deductione restituerit, Celsus libro decimo digestorum scripsit magis pleniore
 officio fidei praestandae functum maritum quam donasse uideri: et rectam rationem huic
 sententiae Celsus adiecit, quod plerique magis fidem exsolunt in hunc casum quam donant
 nec de suo putant proficisci, quod de alieno plenius restituunt uoluntatem defuncti secuti: 15
 nec immerito saepe credimus aliquid defunctum uoluisse et tamen non rogasse. quae sen-
 tentia habet rationem magis in eo, qui non erat deducta quarta rogatus restituere et tamen²
 integrum fidem praestitit omisso senatus consulti commodo: hic enim uere fidem exsoluit
 uoluntatem testatoris obsecutus³. hoc ita, si non per errorem calculi fecit: ceterum inde-
 16 biti fideicommissi esse repetitionem nulla dubitatio est. Cum igitur nihil de bonis erogatur, 20
 recte dicitur ualere donationem. ubicumque igitur non deminuit de facultatibus suis qui
 donauit, ualeat⁴, uel, etiamsi deminuat, locupletior tamen non fit qui accepit, donatio ualeat.
 17 Marcellus libro septimo digestorum quaerit, si mulier acceptam a marito pecuniam in spor-
 tulas pro cognato suo ordini erogauerit, an donatio ualeat? et ait ualere nec uideri locu-
 pletiorem mulierem factam, quamuis mutuam pecuniam esset acceptura et pro adfine ero- 25
 18 gatura. In donationibus autem iure ciuili impeditis hactenus reuocatur donum ab eo ab
 eaque cui donatum est, ut, si quidem extet res, uindicetur, si consumpta sit, condicatur
 hactenus, quatenus locupletior quis eorum factus est:

6 GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. quia quod ex non concessa [B.30, 1, 6 S*
 F[P(VLU)]

¹ deprompsit? ² tamen del. ³ secutus (dett.)? ⁴ ualeat del. (Hal.)

1 favorabiliter *F*¹ 3 facere] *F* cum *B* (*Anon.*): ἡ τόπον, ἐφ' ϕ ποιῆσαι ἐν ἀγώνῳ Δημόσιον ἔργον
 ὅπερ ἐπιγρείλατο, ἡ νάόν, faceret *PLU* 4 sed
 et si quid ei det ... 5 ualeat donatio absent
 cum a *B* (*Anon.*) tum a scriptoribus eccl-
 esasticis qui quae in digestis ad rem sacram
 spectant data opera compilauit *Photio* et aucto-
 re collect. const. eccl. (*Voelli* bibl. 2, 874. 1304)
 mire omnino, ut adeo suspicio inde oboriatur
 haec non proficisci ab *Iustiniano*, sed aliquanto
 posterius adiecta esse, cum praesertim quae hic
 leguntur non pertineant ad ethnicum usum lu-
 cernae in monumento dedicandae, sed (iudice
 etiam *Ioh. Bapt. Rossi*, quem de hoc loco per
 litteras consului) ad luminaria ecclesiarum Chri-
 stianarum (cf. *Rossi* inscr. christ. urb. Rom. I
 n. 1122: *Mai* script. uet. 5, 213: *Ducange* gloss.
 s. u. *luminaria*). obstat tamen, quod quae prae-
 cedunt 2 proinde et si maritus ... 3 fiet locus
 sacer omnino referuntur ad donationem rerum
 immobilium, ea uero quae sequuntur ad res mo-
 biles: eiusmodi enim enarrationis concinnitas
 (quam obscurauit neque tamen plane sustulit in-
 scita interpolatio uerborum u. 2 ad oblationem
 dei, pro quibus fuerint talia: locum, in quo

diis aram faceret uel aedem) supra interpola-
 torem est. quare ipsum locum antiquum iudico,
 uerba autem in aede sacra substituta esse iis quae
 scripserit *Ulpianus* in monumento 4 det ut
 detur *P^aL^aU*, detur ut *P^aVL^a* 5 edes sacra
L^a, edes sacras *PVU* 6 libro om. *P* 10 sit
 in ... institutam om. *P* 11 uxori] *PV^aL^aU*,
 uxoris *FV^a* 12 preniore *P* 13 fidei prae-
 standae] praestandae *P^a*, praestandae fidei
P^aL^a | donasset *FP^aVL^a* 14 soluant *P* | in
 hunc casum quam donant om. *PVL^aU^a*, ubi
 cum adiint haec a m. 1, deleta a m. 2 in margine
 denuo ponuntur ex *Pi(sana)* 15 proficisci quod
 de alieno plenius restituant uoluntatem om. *P^a*
 16 immerito] in marito *P^a* 18 prestiti *PL^a*,
 prestit *V^a* | sententatus consulti *F^a* | exsol-
 uit et soluit *P^aL^a* 22 deminuat] deminuit
PV, 21 de facultatibus ... 22 deminuat om. *L^a*
 22 fit] sit *P^aVL^a* | qui accepit *P*, qui accepit *V*
 23 in sportalas] in pertulas *P^aL^a*, impraulas *V*
 25 mulierem om. *P* | pecuniam om. *P* | afina
P^a, adfinem *L^aU^a* 26 reuocatus *FP^aL^aU^a*
 [donum] domum *U^a*, om. *P^aVL^aU^a* 27 si
 consumpta sit condicatur om. *P^a* 29 pro-
 nincialem *PL*

donatione retinetur, id aut sine causa aut ex iniusta causa retineri intelligitur: ex quibus causis conductio nasci solet.

7 ULPIANUS libro trigesimo primo¹ ad Sabinum. Quod autem spectetur tempus, [B. 30, 1, 7] S² an locupletiores sint facti, utrum tempus litis contestatae an rei indicatae? et uerum est 1 litis contestatae tempus spectari oportere idque imperator noster cum patre rescripsit. Si 5 maritus pecuniam uxori in unguenta dederit eaque eam pecuniam creditor i suo soluerit, mox ea de sua pecunia unguenta emerit, non uideri locupletiorem factam Marcellus libro septimo digestorum scribit. idemque et si lancem ob eandem causam ei dederit eaque lancem retinuerit, de sua autem pecunia unguenta emerit, vindicationem cessare, quia non 2 est locupletior, quae tantundem in re mortua impendit. Si uir et uxor quina | inicem f. 338 sibi donauerint et maritus seruauerit, uxor consumpserit, recte placuit compensationem 11 fieri donationum et hoc diuus Hadrianus constitut. ³Aestimari oportere, in quantum locu- pletio facta sit mulier. proinde et si praedia hodie uilissimo sunt, consequenter dicemus, litis contestatae tempore a estimationem eorum spectandam. plane si magni pretii praedia 8 sunt, summa tantum numerata erit restituenda, non etiam usurae pretii. Eleganter tracta- 15 bitur, si mulier quindecim praedia emerit et maritus non totum pretium numerauerit, sed duas partes pretii, hoc est decem, uxor de suo quinque, deinde haec praedia ualeant nunc decem, maritus quantum consequatur. et magis est, ut consequi debeat duas partes decem, 5 ut quod periret ex pretio, utrique periret et marito et uxor. Si maritus a estimationem rerum quas in dotem accepit dicat se donationis causa auxisse, remedium monstrauit im- 20 perator noster cum diu patre suo rescripto, cuius uerba haec sunt: 'Cum donationis causa 'pretium auctum adfirmes, qui super ea re cogniturus erit, si pecuniae modum recusabis, 'ipsa praedia restitui debere sumptuum deductis rationibus⁴ arbitrabitur'. in arbitrio igitur mariti erit, quid praestitum malit. idem iuris est et si e contrario mulier de minore aesti- matione queratur. nec aliud in commodato a estimato dato obseruari solet, ut Pomponius 25 libro quarto uariarum lectionum scribit. Si uxor a marito suo praedia, quae ob dotem pignori acceperat, emerit eaque emptio donationis causa facta dicatur, nullius esse momenti⁵, pignoris tamen⁶ obligationem durare imperator noster cum patre suo rescripsit, cuius re- scripti uerba ideo rettuli, ut apparet uenditionem inter uirum et uxorem bona fide gestam non retractari. 'Si tibi maritus pignora propter dotem et pecuniam creditam data non do- 30 nationis causa uendidit, quod bona fide gestum est, manebit ratum. at si titulus dona- tionis⁷ quaesitus ostenditur atque ideo uenditionem irritam esse constabit, iure publico 7 causam pignorum integrum obtinebis'. Si uxor rem emit et maritus pretium pro ea nume- F[P(VLU)]

¹ trigesimo secundo (Hal.)? ² non plura legerunt Graeci (u. i.), exciderunt autem talia fere: Cum praedia emisset uxor et maritus donationis causa pro ea pretium numerauisset, idem (?) constituit ³ sumptuum deductis rationibus⁴] sumptuum habita ratione deductis fructibus (ΓΙΝΟΜΕΝΟΥ ΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΚΑΡΠΟΥΣ περι ΤΑΥΤΑ ΔΑΠΑΝΗΘΕΝΤΩΝ B Anon.)? ⁴ emptionem ins. ⁵ tamen] autem? ⁶ donationi (Hal.: cf. h. t. l. 49)?

1 iniusta] ista P^a, iusta VLU^b 3 Παγλ. B
4 contestatae an rei indicatae et uerum est
litis contestatae F^c 5 patre's^d F^e 6 uxori...
pecuniam om. F^fL^g [eaque eam] eamque PVL^h
9 emerit et uind. Pⁱ 10 tantundem] tan-
dem P^jVLU^k | si uir et uxor seq.] εὰν ὁ
ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἀπὸ πέντε νομικάτων ἀλλί-
λοις δωρίσωνται, καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ φγλάζη, ἡ δὲ
γυνὴ δαπανήσῃ, σύμφωνος γίνεται τῶν δωρί-
θέντων καὶ σκοπεῖται εἰς πόσον ἡ γυνὴ πλογισώ-
τέρᾳ γέροντεν. Εάν εἴ τῶν δωρίθέντων χρημά-
των ἄγρον ἄγροι, καὶ ἥττονός ἔστιν ἐν τῇ προ-
κατάρχει, μόνην ἄγρογ τιμῆν διδωσι B (Anon.) |
quina om. PVLU 12 post constituit ins.
idemque (item U^l) ait si maritus (uir P^m) uxori
donauerit pecuniam (pecuniam donauerit Uⁿ),
ipsaque (et uxor pro ipsaque U^o) ex pecunia

donata sibi praedium (ex ea praedia P^p, ex
ea pecunia donata sibi praedia L^q, ex ea
fundum U^r) comparauerit (comparauit L^sU^t)
P^uV^vL^wU^x, def. P^yL^z 15 tractauit F¹
17 'n'aleant F¹, ualent P¹ 19 et uxori]
uxori P²⁰ dotem dedit accepit F² | can-
sam P²¹L²² ea res P²³L²⁴, eas res U²⁵ |
recusat F²⁶PVLU 24 quid] P²⁷U²⁸, qui
FP²⁹L³⁰, quod V | praestitutum P³¹VLU | e
om. PVL³²U 25 quaeratur F | in commodato]
immodato VU³³, in mandato L³⁴, inc. P³⁵ 26 u-
ariarum] reg³⁶ P³⁷ 28 durare] dare V, def. P³⁸
29 retulit VLU, def. P³⁹ | uenditionem] dona-
tionem F⁴⁰ 30 si'b' tibi F⁴¹ | data] PU⁴², da-
tam FLU⁴³ | non om. P⁴⁴ 33 rem om. U⁴⁵,
inc. P⁴⁶ | et om. P⁴⁷L⁴⁸?

rauit, interdum dicendum est totum a muliere repetendum, quasi locupletior ex ea in solidum facta sit: ut puta si emit quidem¹ rem mulier et debebat pecuniam, maritus autem a uendorum eam liberauit: quid enim interest, creditori soluat an uendorum? ² Uxori quis donauit seruum ita, ut eum intra annum manumitteret: an, si mulier non obtemperet uoluntati, constitutio diu Marci imponat ei libertatem, si uir uel uiuit uel etiam diem suum ³ obierit? et ait Papinianus, cum Sabini sit sententia recepta; qui putat tunc fieri seruum eius cui donatur, cum cooperit libertas imponi ideoque nec si uelit mulier post exactum tempus possit manumittere, recte dici non esse constitutioni locum nec uoluntatem mariti posse constitutioni locum facere, cum proprium seruum possit manumittere: quae sententia mihi quoque probatur, quia uendorum siue donator non sibi uult legem imponi nec potest, ¹⁰ sed ei qui accepit: dominio igitur penes se remanente nequaquam effectum habebit constitutio. ² Manumissionis causa donatio facta ualeat, licet non hoc agatur, ut statim ad libertatem, sed quandoque perducatur. proinde si, ut post certum tempus manumittat, uxori suae tradidit, tunc demum eius fiet, cum tempore impleto manumittere cooperit: quare antea manumittendo nihil agit. nam et illud sciendum est: si uxori quis suae donauerit, ¹⁵ ut intra annum manumittat, deinde non manumiserit ea intra annum, postea manumittendo nihil agit.

⁸ GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. Si, antequam seruus manumittatur, morte ^{S*} aut diuortio solutum fuerit matrimonium, resoluuntur donatio: inesse enim condicio donationi uidetur, ut manente matrimonio manumittatur. ²⁰

⁹ ULPIANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. Si eum uxori donet maritus, qui eius ^S erat condicionis, ne umquam ad libertatem perduci [¶] possit, dicendum est omnino nihil agi ^{f. 289} ¹ hac donatione. Si pecunia accepta mulier manumiserit uel operas ei imposuerit, ^{[B. 30, 1, 9} ait Julianus operas quidem eam licito iure imposituram et tenere obligationem nec uideri mulierem ex re uiri locupletiorem fieri, cum eas libertus promittat: quod si pretium ob ²⁵ manumissionem acceperit mulier et sic manumiserit, si quidem ex peculio suo dedit, nummos mariti manere, si uero alias pro eo dedit, fient nummi mulieris: quae sententia recte ² se habet. Inter uirum et uxorem mortis causa donationes receptae sunt,

¹⁰ GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. quia in hoc tempus excurrit ^{[B. 30, 1, 10} ^{S*} donationis euentus, quo uir et uxor esse desinunt. ²⁰

¹¹ ULPIANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. Sed interim res non statim ^{[B. 30, 1, 11} ^S fiunt eius cui donatae sunt, sed tunc demum, cum mors insecura est: medio igitur tempore dominium remanet apud eum qui donauit. Sed quod dicitur mortis causa donationem inter uirum et uxorem ualere, ita uerum est, ut non solum ea donatio ualeat secundum Julianum, quae hoc animo fit, ut tunc res fiat uxorius uel mariti, cum mors insequetur, sed ³⁵ ² omnis mortis causa donatio. Quando itaque non retro agatur donatio, emergunt uitia, ut Marcellus animaduertit in specie huiusmodi. maritus uxorius mortis causa donatum uoluit: interposuit mulier filium familias, qui a marito acciperet eique traderet: deinde, cum F[P(VLU)]

¹ pridem? ² § 9 collocanda ante § 8

² rem om. PVLU | debebat] ^F P, debeat ^F L U ³ uxoris ^P U ⁴ manumitteret] manumittere et ^P, manumitteret et ^L U ⁵ uel uiuit] uel uel uiuit ^F ⁶ qui] cui ^F P ^L U ⁷ donaretur PVLU ⁸ recte dici non esse constitutioni locum om. PL, recte ... ⁹ manumittere om. U ⁸ uoluntate PV ^L ⁹ quae] nec uoluntate m. p. c. l. facere que ^P ¹⁰ potest] ^F, possit ^F PVLU ¹¹ sed ei om. P | accipit ^P U ¹² ad] a ^P ¹³ producatur PVLU | si ut] ut ^L, si ^U, ut si ^P VL ^U ¹⁴ sue et tradidit PV ^U ¹⁵ ait ^P ¹⁶ inter ^P ¹⁷ nihil ^P | agit] FVLU, ad agit ^P, agi Taur. ¹⁹ aut] ac ^P, a ^V, inc. ^L ²² nihil

omnino nihil ^F | agit ^P, agi ^L ²⁴ operam ^P | imposituram] posituram ^P | tenere] tere ^P, terre ^V, inc. ^L U [¶] | oblationem ^P U ²⁵ promittit ^P | ob om. P ²⁶ manumisit ^P ²⁷ si n' uero ^F | fiet nummos ^P V ^L U [?], fieri nummos ^P U [¶] | sententie ^P U [?], inc. ^L ²⁸ donationis ^P U ²⁹ ad ed. prouincialem ^P, ad plauc U ³¹ iulianus ^P ³² donatæ] donat ^P, dote ^V ³³ qui] quod ^P ³⁸ eique traderet] quasi *esset* eique (maritus) tradiderit *vertunt* Græci: ἐάν θέλοντός μοι θανάτου αἵτια δωρίσασθαι τῇ γαμετῇ μογ παρεμβάλῃ ύπεζογ-^{CION} ή δούλων (*cf.* § 6) καὶ παράχω αὕτῳ ^B (*Tipuc.*)

moritur maritus, pater familias inuenitur: an ualeat traditio? et ait consequens esse dici traditionem ualere, quia sui iuris effectus est eo tempore, ad quod traditio redigitur, id 8 est cum maritus moriebatur. Idem ait: placuisse scio Sabinianis, si filiae familias uxori maritus tradet, donationem eius cum omni suo emolumento fieri, si uiuo adhuc marito sui 4 iuris fuerit effecta. quod et Iulianus libro septimo decimo digestorum probat. Proinde et 5 si uxor marito filio familias mortis causa tradat et is¹ sui iuris effectus sit, sine dubio 6 dicemus ipsius fieri. Per contrarium quoque si uxor donauerit mortis causa patri familias marito et mortis eius tempore filius familias inueniatur, patri erit nunc emolumen- 7 tum quaesitum. Consequenter Scaeuola apud Marcellum notat, si seruum interposuit mulier, ut ei tradatur mortis causa, isque adhuc seruus dederit mulieri, deinde mortis tempore liber 10 inueniatur, tantundem esse dicendum. Idem Marcellus tractat, si is qui interpositus est, posteaquam dederit mulieri, decesserit uiuo adhuc donatore, donationem euanescere, quia debeat aliquo momento interposito² fieri et sic ad mulierem transire: quod ita procedit, si ea cui donabatur eum interposuit, non is qui donabat. porro si a marito interpositus est, et res ipsius statim facta est et, si ante mortem mariti tradiderit et decesserit, traditio eius 15 8 egit aliquid, ut tamen haec traditio pendeat, donec mors sequatur. Si uxor rem Titio dederit, ut is marito mortis causa traderet eaque defuncta inuitis heredibus eius Titius marito dederit, interest, utrum a muliere sit interpositus Titius an uero a marito cui donabatur: si a muliere interpositus est, obligabit se condicione, si marito tradiderit, si autem a marito sit interpositus, mortua muliere confessim fundus efficietur eius quem ma- 20 ritus interposuit et actionem ipse maritus cum eo habebit. Si uxor rem, quam a marito suo mortis causa acceperat, uiuo eo alii tradiderit, nihil agitur ea traditione, quia non ante ultimum uitae tempus mulieris fuit. plane in quibus casibus placeat retro agi donationem, 10 etiam sequens traditio a muliere facta in pendentia habebitur. Si maritus uoxi donauerit mortis causa eaque diuerterit, an dissoluatur donatio? Iulianus scripsit infirmari donationem 25 nec impendere³. Idem ait, si diuortii causa facta sit donatio, ualere:

12 PAULUS libro septimo ad Sabinum. quae tamen sub ipso diuortii tempore, [B. 30, 1, 12] S non quae ex cogitatione quandoque futuri diuortii fiant:

13 UPLANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. sed si mors sit insecuta, non [B. 30, 1, 13] S 1 uideri factas res mulieris, quia donatio in aliud casum facta est. Proinde et si mortis 30 causa uxori donauerit et || deportationem passus est, an donatio ualeat, uideamus. et alias f. 339' placet in casum deportationis donationem factam ualere, quemadmodum in causam⁴ diuortii. cum igitur⁵ deportatione matrimonium minime dissoluatur et nihil uitium mulieris incurrit, humanum est donationem, quae mortis causa ab initio facta est, tali exilio subsecuto confirmari, tamquam si mortuo marito rata habebatur, ita tamen, ut non admittatur 35 licentia marito eam reuocare, quia et mors eius exspectanda est, ut tunc plenissimam habeat firmitatem, quando ab hac luce fuerit subtractus, siue reuersus siue adhuc in poena 2 constitutus. Cum quis acceperit, ut in suo aedificet, condici ei id non potest, quia magis donari ei uidetur: quae sententia Neratii quoque fuit: ait enim datum ad uillam extruen- 39 F[P(VLU)]

¹ uiua adhuc uxore ins. ² interpositi (Sc. Gentilis)? ³ impendere] iam pendere?
⁴ casum? ⁵ compilatores, quorum haec sunt, certe autem scribere debebant

1 maritus 'fiat' pater familias F⁴ | dicit P^a,
^{om.} L, traditio ... dici om. U^a 2 eo tem-
^{po} ... id est om. PV^aL^aU^a | ad quod] id
³ quod F² 3 moriebatur ... 4 maritus om. F¹
³ sabinianis si filiae familias] sabinia • filie
^{P^a}, inc. L^aU^a 4 tradet ... 7 mortis causa
^{om.} P^aL^a similiterque VU^a 8 patris P^a
¹³ 13 et om. P^a 14 donabitur P^a | dotabat P^a |
^{marito]} maritus P^a 15 et res ipsius statim
^{facta} est om. PLU^a | ante] ante post P^a
¹⁶ uxor rem] uxorem P^aU^a, inc. L^a 17 ma-
^{ritus P^a} | eaque] equa V, heque L^a, inc. P^aU^a |

inuitus P 18 uero om. P 19 interpositum
^{P^a} | obligauit PU 20 efficietur eius quem]
^{ecietur usquod L^a,} emetetur eiusque V, adicie-
<sup>tur ei quem PV^aL^aU^a, inc. U^a 21 et om. P^a |
^{eo om. P^a} | uxor rem] uxorem P^aL^a 24 im-
^pendentia F | si maritus om. F¹ 25 diuertit P |
^{scribit PVLU} 26 diuorcia P^a 27 diuortis
^{P^a}, diuorcit L^a 29 mor's sit F² 32 causa
^{PVU^a, def. U^a} 33 uitium] inicium P^a 36 eius
^{om. P^aV} 37 luce] lite P^a | siue reu.] U^a,
^{si reu. FP^aVL}, reu. U^a 38 quia] qua P^aL^aU^a
^{39 donare PLU^a | sententi'a F² | extruendum P^a}</sup>

dam uel agrum serendum, quod alioquin facturus non erat is qui accepit, in speciem donationis cadere. ergo inter uirum et uxorem hae erunt interdictae.

- 14 PAULUS libro septuagesimo primo ad edictum. Quod si uit uxori, cuius aedes [B. 30, 1, 14] *E incendio consumptae sunt, ad refectionem earum pecuniam donauerit, ualeat donatio in tantum, in quantum aedificii extrectio postulat. ⁵
- 15 UPLIANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. Ex anno uel menstruo, [B. 30, 1, 15] S quod uxori maritus praestat, tunc quod superest reuocabitur, si satis immodicum est, id est supra vires dotis. Si maritus uxori pecuniam donauerit eaque usuras ex donata pecunia perceperit, lucrabitur. haec ita Iulianus in marito libro octauo decimo digestorum scribit. ⁹
- 16 TRYFONINUS libro decimo disputationum. Quid ergo si ex centum, quae uir uxori donauit, quinquaginta apud debitorem ex his¹ perierint et alia quinquaginta duplicata usuris uxor habet? non plus quinquaginta eius donationis nomine maritus ab ea consequetur. ^P
- 17 UPLIANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. De fructibus quoque uidea- [B. 30, 1, 16] S mus, si ex fructibus praediorum quae donata sunt locupletata sit, an in causam donationis 1 cadant. et Iulianus significat fructus quoque ut usuras licitam habere donationem. Sed si 15 quid seruus donatus adquisiit, ad eum qui donauit pertinebit.
- 18 POMPONTIUS libro quarto ex uariis lectionibus. Si uir uxoris aut uxor uiri [B. 30, 1, 17] *E seruus aut uestimentis usus uel usa fuerit uel in aedibus eius gratis habitauerit, ualeat donatio.
- 19 UPLIANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. Si uxor filio donauerit ser- [B. 30, 1, 18] S uum², qui in patris mariti sit potestate, deinde is seruus ancillam acceperit, dominium mulieri quaeretur: nec interesse Iulianus ait, ex cuius pecunia haec ancilla empta sit, quia nec ex re sua quicquam adquiri potest per eum qui donatur ei cui donatur: hoc enim 1 bonae fidei possessoribus concessum est, uirum autem scientem alienum possidere. Idem quaerit, si ex re mariti ea ancilla comparata fuerit, an aduersus agentem mulierem de dote maritus pretium possit per exceptionem retinere. et dicendum est posse maritum et 25 exceptionem habere, si dos ab eo petetur, secundum Marcelli sententiam et, si soluerit, secundum Iulianum condicere posse.
- 20 LAUOLENUS libro undecimo epistularum. Si is seruus, qui uxori mortis causa [B. 30, 1, 19] *E donatus est, prius quam uir decederet stipulatus est, in pendentri puto esse causam obligationis, donec uir aut moriatur aut suspicione mortis, propter quam donauit, liberetur: quid- 30 autem eorum inciderit, quod donationem aut peremt aut confirmet, id quoque causam stipulationis aut confirmabit aut resoluet.
- 21 UPLIANUS libro trigesimo secundo ad Sabinum. Si quis pro uxore sua uecti- [B. 30, 1, 20] S gal, quod in itinere praestari solet, soluisset, an quasi locupletiore ea facta exactio fiat, an uero nulla sit donatio? et magis puto non interdictum hoc, maxime si ipsius causa 35 profecta est. nam et Papinianus libro quarto responsorum scripsit necturas [cf. Pap. 28, 4, 26, 3] uxoris et ministeriorum eius uirum itineris sui causa datas repete non posse: iter autem fuisse uidetur uiri causa et cum uxor ad uirum peruenit. nec interesse, an aliquid de uecturis in contrahendo matrimonio conuenerit: non enim || donat, qui necessariis oneribus 40 succurrit³. ergo et si consensu mariti profecta est mulier propter suas necessarias causas 40 F[P(VL, cuius pars antiqua deficit u. 3 in edictum, U)]

¹ ex his] eius? ² donauerit seruum filio? ³ occurrit?

2 haec om. PLU | interducte P^a 3 libro xi P
4 eorum P | d'ualet F^a 5 in quantum] quantum P^a 6 menstruo P 7 est' id est F^a, est idem P 9 lucrauitur F^a 10 uir om. P^a 11 ex his perierint] haec perierint P^a? perierint ex his P^a | usuris] uxoris F^aV^aU^a, om. P^aV^aU^a 14 locupleta P^aU^a | causa PVU 15 u'su'ras F^a, usurus U^a 16 quid] quis P^aU 18 seruus P^aV^a | aedibus] heredibus P^a 19 seruus P^a 20 maritis P^a, maritiae P^a 21 queritur PU, quereretur V 24 mulierem]

P^aV^aU, mulier FP^aV^a 25 retinere ... et exceptionem om. P^a 26 petetur F nec quicquam mutatum 28 uxoris P^a 29 peto P^a 31 confirmet (sic) ... 32 stipul. aut suppl. F^a 32 confirmauit FU^a 34 in om. P^aU | locupletiore ea facta] U^a, locupletior esse ea facta F, locupletior esset facta P, locupletiore ea esset ex ea facta U^a 36 profecta 'e' st F^a | libro 'octauo' quarto F^a 38 nec] ne P^a | de uecturis P^a

- 1 et aliquid maritus expensarum nomine ei praestiterit, hoc reuocandum non est. Si uxori nro dotem promiserit et dotis usuras, sine dubio dicendum est peti usuras posse, quia non est ista donatio, cum pro oneribus matrimonii petantur. quid tamen, si maritus uxori petitionem earum remiserit? eadem erit quaestio, an donatio sit illicita: et Iulianus hoc dicet: quod uerum est. plane si conuenerat, uti se mulier pasceret suosque homines¹ id- 5 cирко passus est eam dote sua frui, ut se suosque aleret, expeditum erit: puto enim non posse ab ea peti quasi donatum, quod compensatum est.
- 22 IDEM libro tertio ad Sabinum. Uxori suea quis mortis causa seruum donauit [B. 30, 1, 21] *S** eumque cum libertate heredem scripsit: an ualeat institutio, quaeritur. et puto, si hoc animo eum scripsit heredem, quod donationis se dixit paenituisse, ualere institutionem et 10 necessarium heredem domino seruum fieri: ceterum si, posteaquam heredem instituit, donauit, donatio praeualebit, uel si ante donauit, non tamen admendi animo libertatem adscripsit.
- 23 IDEM libro sexto ad Sabinum. Papinianus recte putabat orationem diui Se- [B. 30, 1, 22] *S** neri ad rerum donationem pertinere: denique si stipulanti spopondisset uxori suea, non 15 putabat conueniri posse heredem mariti, licet durante uoluntate maritus decesserit.
- 24 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Si inter extraneos facts sit donatio et [B. 30, 1, 23] *S* antequam per tempus legitimum dominium fuerit adquisitum, coierint, uel contra si inter uirum et uxorem facts sit donatio et ante impletum tempus supradictum solutum sit matrimonium, nihilo minus procedere temporis suffragium constat, quia altero modo sine uitio 20 tradita est possessio, altero quod fuerit uitium, amotum sit.
- 25 TERENTIUS CLEMENS libro quinto ad legem Iuliam et Papiam. Sed et si [B. 30, 1, 24] *E* constante matrimonio res aliena uxori a marito donata fuerit, dicendum est confessim ad usucaptionem eius uxorem admitti, quia et si non² mortis causa donauerat ei, non impediretur usucatio. nam ius constitutum ad eas donationes pertinet, ex quibus et locupletior 25 mulier et pauperior maritus in suis rebus fit: itaque licet mortis causa donatio³ interveniat, quasi inter extraneas personas fieri intellegenda est in ea re, quae quia aliena est usucapi potest.
- 26 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Si eum, qui mihi uendiderit, iusserim [B. 30, 1, 25] *S* eam rem uxori meae donationis causa dare et is possessionem iussu meo tradiderit, libe- 30 ratus erit, quia, licet illa iure ciuili possidere non intellegatur, certe tamen uendor nihil 1 habet quod tradat. Ex quibus causis inter uirum et uxorem concessae sunt donationes, ex isdem et inter sacerorum et generum nurumue concessas Neratius ait. ergo sacer genero mortis uel diuortii causa donabit, sed et gener sacer mortis sua uel diuortii causa. 34
- 27 MODESTINUS libro septimo regularum. Inter eos, qui matrimonio coituri sunt, [B. 30, 1, 26] *E* ante nuptias donatio facta iure consistit, etiamsi eodem die nuptiae fuerint consecutae.
- 28 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Si id quod donatum sit perierit uel con- [B. 30, 1, 27] *S* sumptum sit, eius qui dedit est detrimentum, merito, quia manet res eius qui dedit sumam- 1 que rem perdit. Si quid in pueris ex ancillis dotalibus natos maritus inpendenter aut in doctrinam aut aliamenta, non seruatur marito, quia ipse ministeriis eorum utitur: sed illud 40 seruatur quod nutrici datum est ad educendum, quia pro capite quid dedisset, quemadmodum si a praedonibus redemisset seruos dotaes. Si quas serui operas⁴ uiri uxori praestiterint uel contra, magis placuit, nullam habendam earum rationem: et sane non amare F[P(VU)]

¹ et ins. ² non del. (*Cuiacius*) ³ non ins. (*Cuiacius*) ⁴ operas serui (*similiter edd.*)?

1 et si *P* | praestitit *PV* | non om. *P*^a
 4 illicite] illata *V*, inc. *P*^a 5 homines] im-
 mines *F*¹ 9 si hoc] et hoc *P*^a 10 se
 dixit paenituisse'd' *F*²: ei εἰνω μεταμελεῖσθαι
B (*Tipuc.*) 12 adscripsit] scripsit *PVU* 15 si
 om. *P*^a 16 posset *P*^a | mariti] maritus *F*²
 18 coierunt *P*, cogerint *U*^a 21 quod] qui *U*^a,
 inc. *P*^a 24 donauerat] *F*¹ cum *B* (*Tipuc.*):

εἴτε θανάτοι αἵτια εἴτε ἀπλῶς δωρίζομαι, do-
 naretur *F²PU*, conaretur *V* 25 et locup-
 letior] locupl. *P* 27 intellegendum *P* | quia]
 qui *P*^a, qua *U*^a 29 iusserit meam *P*^a*U*^a
 31 certa *F*¹ 32 ex isdem] exinde *P* 34 do-
 nauit *FP^aV* | sed et] se et *P* | mortis suaes]
 mortisue *U*, mortis *P* 38 qui dedit] quidem
 dit *P*^a 39 ancillas *F*

nec tamquam inter infestos ius prohibitae donationis tractandum est, sed ut inter coniuctos
 3 maximo affectu et solam inopiam timentes. Si ex decem donatis sibi mulier seruum
 emerit et is quinque sit, ¹ quinque petenda esse apud Plautum placuit, quemadmodum, si f. 340'
 mortuus est, nihil peteretur: si uero quindecim dignus sit, non plus quam decem potest
 4 peti, quoniam eatenus donator pauperior factus esset. Quod si ex decem duos seruos emerit
 et eorum alter mortuus sit, alter decem dignus sit, ¹ solet quaeri. et plerique et Pomponius
 interesse putant, utrum uno pretio uenierint an diuersis: si uno, tota decem petenda, quem-
 admodum si una res empta deterior facta est, uel grex uel carrucha et aliqua pars inde
 5 perisset: si diuersis, hoc solum petendum, quanti sit emptus qui superest. Julianum
 putasse Pomponius refert, si quid per eum seruum, quem ex nummis a marito donatis
 mulier³ adquisisset (forte legatum, hereditatem) aut partus editus esset, eo quoque nomine
 6 petitionem faciendam esse. Illud constat, si, antequam a uiro annum acciperet, mulier
 ipsa de suo aut etiam mutuata impenderit, uideri tantum iam ex anno consumptum.
 7 Illud recte dictum Celsus ait: si dotis usuras annuas uxori stipulata sit, licet ei non de-
 beantur, quia tamen quasi de anno conuenerit, peti quidem dotis iudicio non possunt, 15
 compensari autem possunt: idem ergo dicemus in qualibet pactione anni nomine facta.

29 POMPONIUS libro quarto decimo ad Sabinum. Si mulier ex pecunia donata [B. 30, 1, 28] S
 emptum seruum uendidisset et alium emisset, posteriore periculo mulieris esse Fulcinius
 1 scripsit: quod non est uerum, licet non ex re mariti emptus sit. Si uir uxori lanam do-
 nauit et ex ea² lana uestimenta sibi confecit, uxoris esse uestimenta Labeo ait:

30 GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. utilem tamen uiro competere. S*

31 POMPONIUS libro quarto decimo ad Sabinum. Sed si uir lana sua uestimen- [B. 30, 1, 29] S
 tum mulieri confecerit, quamuis id uxori confectum fuerit et uxoris cura, tamen uiri esse
 neque impedire⁴, quod in ea re uxor tamquam lanipendia fuerit et uiri negotium procurarit.
 1 Si uxor lana sua, operis ancillarum uiri, uestimenta sui nomine confecit muliebria, et 26
 uestimenta mulieris esse et pro operis ancillarum uiro praestare nihil debere: sed uiri
 nomine uestimenta confecta uirilia uiri esse, ut is lanae uxori praestet pretium: sed si
 non uirilia uestimenta suo nomine mulier confecit, sed ea uiro donauit, non ualere dona-
 tionem, cum illa ualeat, cum⁶ uiri nomine confecit: nec umquam operas uiri ancillarum
 2 aetimari conuenit. Si uir uxori aream donauerit et uxor in ea insulam aedificauerit, ea 20
 insula sine dubio mariti est, sed eam impensam mulierem seruaturam placet: nam si ma-
 3 ritus uindicet insulam, retentionem impensae mulierem facturam. Si duo mancipia fuerint,
 singula quinis digna, sed utrumque unis quinque donationis causa a uiro mulieri uel contra
 uenierint, melius dicetur communia ea esse pro portione pretii nec tandem⁶ spectandum
 esse, quanti mancipia sint, sed quantum ex pretio donationis causa sit remissum: ⁷sine 25
 F[P(VU)]

¹ quid petendum sit ins. ² emisset (similiter edd. cum Tipucito: ἐκ τῶν δωρηθέντων
 NOMΙΜΑΤΩΝ ἀγορασθεῖς δούλος)? ³ ex ea] ea ex ea? ⁴ neque impedire del. uel scr.
 tamen uiri esse hoc non impedire ⁵ uirilia ins. ⁶ tam (Huschke)? ⁷ nam ins.
 (similiter Hal.)

1 tamquam] tamenquam FP^aU^a | inter in-
 festos] imperfectos P^a | ut om. PVU 2 af-
 fecto F | decem donatis] dotis decem do-
 natis P^a | sibi] sed P^a 3 sit quinque om.
 U^a, inc. P^a 4 quam om. P 5 seruus F
 6 decem] quindecim vertunt B (Tipuc.) 7 an-
 diuersis] aduersus V, inc. P^a 8 est] FPU,
 esset Taur. | carrucha et] carrum haec P^aVU^a,
 carrum et U^a | inde perisset] indisperisse P^a
 9 si om. P^aU^a | petendam FP^aU^a 11 hered.]
 uel hered. P | aut partus] autem parte P^a
 12 esse fac. PU | annu's'um F^a, annum P^a
 13 de om. P^a 18 emptus P^a | fultinius P^a,
 fulcinius V 20 ex ea] ea P^aV, ex P^a: éan

ἐκ τῆς δωρηθείσης αὐτῆς ἐρέας ή γυνὴ ποιήση
 έλαγτη imáta B (Tipuc.) 22 libro xu P 23 id
 om. P^a | confectum] confetum F | essent
 P^aVU 24 procurarit Hal., procuraret FPU
 25 sui nom. c. m. et uestimenti om. P^a | no-
 mino'e F^a 26 et pro] pro P^a | praestari PU
 27 essent P^a, esset VU^a | si om. P^aVU^a
 28 uestima F | nomine's' F^a 29 illa] ancilla
 P^aVU^a 30 conuenerit P^a | aedificauerit ea
 insula om. P^a 33 dignas P^aU^a, def. U^a | unus
 quinque] unusquisque VU^a, unus quinis P^a,
 inc. P^a, def. U^a 35 quanti] a quanti P^a
 causa'r sit F^a

4 dubio licet a viro vel uxore minoris emere, si non sit animus donandi. Si vir uxori vel contra quid vendiderit uero pretio et donationis causa paciscantur, ne quid venditor ob eam rem praestet, uidendum est, quid de¹ ea uenditione agatur, utrum res uenierit et totum negotium ualeat, an uero ut ea sola pactio irrita sit, quemadmodum irrita esset, si post contractam emptionem nouo consilio inito id pacti fuisset actum². et uerius est 5 pactum duuntaxat irritum esse. Idem dicemus, si donationis causa pacti sint, ne fugitiuum 6 aut erronem praestent, id est integras esse actiones aedilicias et exempto. Quod vir uxori in diem debet, sine metu donationis praesens soluere potest, quamuis commodum temporis 7 retenta³ pecunia sentire potuerit. Quod legatus mihi aut hereditatis nomine relicturus es, potes rogatus a me uxori meae relinquere et non uidetur ea esse donatio, quia nihil 10 ex bonis meis diminuitur: in quo maxime maiores donanti succurrisse Proculus ait, ne 8 amore alterius alter despoliaretur, non quasi maliuolos⁴, ne alter locupletior fieret. Si vir uxori munus || immodicum calendis Martiis aut natali die dedisset, donatio est: sed si⁵ f. 341 9 impensas, quas faceret mulier, quo honestius se tueretur, contra est. Non uidetur locupletior facta esse mulier, si aut in opsonio aut in unguentis aut in cibariis familiae do- 10 natam sibi pecuniam impenderit. Quae vir cibaria uxoris familiae iumentis praestiterit, quae in usu communi erant, non condicentur: quod si familiam domesticam uxoris aut uenaliciam pauit, contra puto obseruari debere.

32 ULPIANUS libro trigesimo tertio ad Sabinum. Cum hic status esset dona- [B. 30, 1, 30] S tionum inter virum et uxorem, quem antea rettulimus, imperator noster Antoninus Augu- 20 stus ante excessum diu Seueri patris sui oratione in senatu habita auctor fuit senatus censendi Fulvio Aemiliano et Nummio Albino consulibus⁶, ut aliquid laxaret ex iuris rigore.

1 Oratio autem imperatoris nostri de confirmandis donationibus non solum ad ea pertinet, quae nomine uxoris a viro comparata sunt, sed ad omnes donationes inter virum et uxorem factas, ut⁷ et ipso iure res fiant eius cui donatae sunt et obligatio sit civilis et de 25 Falcidia ubi possit locum habere tractandum sit: cui locum ita fore opinor, quasi testa- 2 mento sit confirmatum quod donatum est. Ait oratio fas esse eum quidem qui donauit⁸ 'paenitere: heredem uero eripere forsitan aduersus uoluntatem supremam eius qui dona- 3 uerit durum et auarum esse'. Paenitentiam accipere debemus supremam. proinde si uxori donauit, deinde eum paenituit, mox desiit paenitere, dicendum est donationem 30 ualere, ut supremum eius spectemus iudicium, quemadmodum circa fideicomissa sole- mus, vel in legatis cum de doli exceptione opposita tractamus, ut sit ambulatoria uoluntas eius usque ad uitae supremum exitum. Sed ubi semel donatorem paenituit, etiam heredi reuocandi potestatem tribuimus, si appareat defunctum euidenter reuocasse uoluntatem: 4 5 quod si in obscuro sit, proclivior esse debet iudex ad comprobandam donationem. Si 35 maritus ea quae donauerit pignori dederit, utique eum paenitus dicemus, licet dominium retinuit. quid tamen, si hoc animo fuit, ut uellet adhuc donatum? finge in pos- sessionem precarium mulierem remansisse paratamque esse satisfacere creditori. dicendum F[P(VU)]

¹ de del. (Hal.: male gem.) ² fuissent (del. actum)? ³ repraesentata? ⁴ maliuolo?
⁵ fecisset ins. ⁶ anno p. C. 206 ⁷ moriente eo qui donauit ins. ⁸ posse ins.

2 quid] quod P^a | et om. P^a 4 irritam es-
set P^a 5 pacti] pactum PVU 7 praestet
P^aV, praestaret U^a, inc. U^a | id est] idem P^a,
ideo P^aI | integra F(suppl. f) P^a, integrum U^a |
actiones ... 8 praesens om. P^aVU^a 8 sine d'
metu F^a | praestent id est integra esse sens
soluere F^a 9 legatus] P^aU, legatus
FP^a, legatus V 11 ne] nec P^a 13 munus]
minus P^aV | donatio 'sed' est F^a, donationem
P^aU^a 14 tueretur] FV^a, haberetur P^aU,
haberet P^aV^a 15 aut in ops.] autem in
ops. P^a | in ciuaris F, cibariis P 16 ci-
ciaria F 19 status esset don.] statuisset do-

nationem P^aU 20 quem] quam PU 22 flu-
lio F^aPVU^a 23 impp. nn. P | de confirm.]
det firm. P^a | pertinent P^aU^a 24 qu'a'e F^a,
quo V 28 paenite F | uero] PU^a, viro FU^a |
supremam F, sumam P^a 29 supremam F
30 uxoris P^a | penitere F 32 amulatoria F
33 supremum FU 34 renocandi] uocandi P
35 procliviore esse U^a, procliviorum esse P^a,
prodiuore V | dationem P 36 dederit] de-
dit P^a | penitusse F | dominum P 38 pr'a-e-
cariamulierem F^a | paratamque F | creditori
'creditori' F^a, conditori U^a

est donationem ualere: nam¹ si ab initio ei rem obligatam hoc animo donasset, dicerem
uim habere donationem, ut parata satisfacere mulier haberet doli exceptionem: quin
immo et si satisfecisset, potuisse eam per doli exceptionem consequi, ut sibi manden-
tur actiones. Si donator seruus fuerit effectus priuati, dicendum est non impletam, sed
peremptam donationem, quamuis morti seruitus comparetur: proinde et si ipsa in serui-
tutem redigatur cui donatum est, extincta erit donatio. Si maritus uxori donauerit et
mortem sibi ob sceleris conscientiam consciuerit uel etiam post mortem memoria eius
damnata sit, reuocabitur donatio: quamuis ea quae aliis donauerit ualeant, si non mortis
causa donauit. Si miles uxori donauerit de castrenibus bonis et fuerit damnatus, quia
permissum est ei de his testari (si modo impetravit ut testetur cum damnaretur), donatio 10
ualebit: nam et mortis causa donare poterit, cui testari permissum est. Quod ait oratio
'consumpsisse', sic accipere debemus, ne is, qui donationem accepit, locupletior factus sit:
ceterum si factus est, orationis beneficium locum habebit. sed et si non sit factus locu-
pletior, dederit tamen tantam quantitatem eaque exstet, dicendum est, si is decessit, qui
factus est locupletior, posse repetere id quod dedit nec compensare id quod consumpsit, 15
10 quamuis diuortio secuto haec compensatio locum habeat. Si diuortium post donationem
intercessit aut prior decesserit qui donum accepit, ueteri iuri statut, hoc est, si maritus
uxori donatum uult, ualeat² donatio, quod si non uult, extinguitur: plerique enim cum
11 bona gratia discedunt, plerique cum ira sui animi et offensa. Quid ergo, si diuortium 19
factum est, deinde matrimonium restauratur, et in diuortio uel multata est uoluntas uel f. 341'
eadem durauit, restaurato tamen matrimonio et uoluntate donatoris reconciliata an donatio
12 duret, si constante matrimonio donator decesserit? et potest defendi ualere. Quod si di-
uortium non intercesserit, sed friusculum, profecto ualebit donatio, si friusculum quieuit.
13 Si mulier et maritus diu seorsum quidem habitauerint, sed honorem inuicem matrimonii³.
habebant (quod scimus interdum et inter consulares personas subsecutum), puto donationes 25
non ualere, quasi durauerint nuptiae: non enim coitus matrimonium facit, sed maritalis
14 affectio: si tamen donator prior decesserit, tunc donatio ualebit. Si ambo ab hostibus capti
sint et qui donauit et cui donatum est, quid dicimus? et prius illud uolo tractare. oratio,
si ante mors contigerit ei cui donatum est, nullius momenti donationem esse uoluit: ergo
si ambo decesserint, quid dicemus, naufragio forte uel ruina uel incendio? et si quidem 30
possit apparere, quis ante spiritum posuit, expedita est quaestio: sin uero non appareat,
difficilis quaestio est. et magis puto donationem uoluuisse et his ex herbis orationis defen-
dimus: ait enim oratio 'si prior uita decesserit qui donatum accepit': non uidetur autem
prior uita decessisse qui donatum accepit, cum simul decesserint. proinde rectissime dicetur
utrasque donationes ualere, si forte inuicem donationibus factis simul decesserint, quia 35
neuter alteri superuixerit, licet de commorientibus oratio non senserit: sed cum neuter
F[P(VU)]

¹ et ins. ² ualeat (edd.)? ³ sibi ins. (cώδογι δέ τὴν γαμικὴν διάθεσιν Tipuc.)

1 dicere *VU*, inc. *P* 4 actionem *P*, ac
nationes *V* | seruus fuerit effectus priuati]
ἐὰν... ἰδιωτικῶς καταδογλωθῇ *B* (*Tipuc.*) 6 ex-
trincta *F* | erit 'si donatio' si maritus *F*
7 memoriam *P* 9 et fuerit damnatus] κα-
ταδικασθῇ θανάτου *B* (*Tipuc.*) 10 ei] eis *VU*,
inc. *P* | imperauit *P* 11 ualeuit *F* | or-
atio horum *P* 12 sic] si *P* 14 exstet] *P* *VU*
cum *B* (*Tipuc.*): καὶ ἐὰν αὐτὸν (uxor) ἔδωρό-
σατό μοι καὶ φάίνηται, 'exstet *F*', ex te *P* *U* |
qui factus e. l. p. rep. id quod dedit *om. P* 15
debet *V*, def. *P* 16 haec] hoc *P* | post
om. F, pot *U* 17 ueteris *P* 21 durauit]
donauit *P* | restauratum tamen matrimonium
et uoluntas don. rec. *F*, restauratio tamen
matrimonium et uoluntas don. rec. *P* *VU*

23 sed friusculum *F*: cf. *Isidorus orig.* 9, 7, 26:
friuolum est cum eo animo separantur, ut
rursum ad se inuicem reuertantur... propriæ
autem friuola uocantur fictilia uasa inutilia |
profecto u. d. si friusculum *om. U*, profecto
u. d. si friusculum quieuit *om. P*, interuenit,
profecto ualebit donacio, si friusculum re-
cessit *ins. P* | si fribusculum *F* | quiebit *F*
24 et *om. P* 26 durauerit *FP*, donauerit *U* |
maritalis] si maritalis *P*, si mariti uel *P*?
28 sunt *PVU* 29 contingerit *P* *U* 31 sin]
si *P* *U* 32 difficile *P* | uoluuisse *P*, ua-
luisset *V* | et his ex] et ex *P*, et ex his *V*,
et id ex *P*, ex his *U*, et his *U* 36 non
senserit] consenserit *VU*, inc. *P*

alteri superuixerit, donationes mutuae ualebunt¹: nam et circa ~~mortis~~^{causa} donationes mutuas id erat consequens dicere neutri datam condictionem: locupletes igitur heredes donationibus relinquunt. secundum haec si ambo ab hostibus simul capti sint amboque ibi decesserint non simul, utrum captiuitatis spectamus tempus, ut dicamus donationes ualere, quasi simul decesserint? an neutram, quia uiuis eis finitum est matrimonium? an spectamus, ut prius decesserit, ut in eius persona non ualeat donatio? an uter rediit, ut eius ualeat? mea tamen fert opinio, ubi non reuerterunt, ut tempus spectandum sit captiuitatis, 15 quasi tunc defecerint: quod si alter redierit, eum uideri superuixisse, quia reddit. Qui quasdam res ex his quas donauerat legasset, quasdam noꝝ, non uidebitur ceteras noluisse ad uxorem pertinere: plerumque enim antea legat, postea donat: uel alia causa fuit legandi. 10 16 Oratio non solum uirum et uxorem complectitur, sed etiam ceteros, qui propter matrimonium donare prohibentur: ut puta donat socer nurui uel contra, uel socer genero uel contra, uel consocero consocero qui copulatos matrimonio in potestate habent: nam ex mente orationis his quoque omnibus permissum est in eundem casum donare. et ita et Papi- 15 nianus libro quarto responsorum sensit: sic enim scribit: socer nurui [cf. Pap. D. h. t. I. 53 pr.] uel genero donauit: postea filius eius uel filia constante matrimonio uita decessit: quamquam uitium donationis persevereret, tamen, si socer nullam quaestione[n] donationibus intulit, post mortem eius contra heredes orationis sententia uidetur interuenire: nam quae ratio donationem prohibuit, eadem beneficium datum implorabit. ut igitur ualeat donatio ista, Papinianus exigit, ut et filius eius qui donauit ante decesserit, et socer postea durante 20 17 uoluntate. Si filius familias, qui castrense peculum habet uel quasi castrense, uxori donet, 18 filii personam et mortem spectabimus. Si nurus socero donauerit, mortem nurus et perseverantem in supremam diem uoluntatem spectare nos oportet. quod si socer ante decesserit, dicemus extinctam donationem an, quia maritus uiuit, si uxori suae superuixit, ad- 25 mittimus uim habere donationem? et si quidem maritus solus socero heres exstitit, quasi noua donatio potest seruari in maritum collata, ut illa finita sit, alia coepit: sin uero 19 filius heres patri non est², finita erit donatio ratione noua³. Si socer nurui nuntium || mi- q. 36 l. 24 serit, donatio erit irrita, quamuis⁴ matrimonium concordantibus uiro et uxore secundum rescriptum imperatoris nostri cum patre comprobatum est: sed quod ad ipsos, inter quos 20 donatio facta est, finitum est matrimonium. Proinde et si duo consoceri innicem dona- se uerint, idem⁵ erit dicendum, si inuitis filiis nuntium remiserint, inter ipsos irritam esse donationem. in hac autem donatione inter soceros facta mors desideranda est eius qui donauit constante matrimonio et iure potestatis durante: idemque et in his qui sunt in 21 eorum potestate. Si consocero consocero donauerit et alter eorum uel uterque copulatos emancipauerit, debet dici donationem ad orationem non pertinere et ideo infirmari dona- 25 tionem. Si sponsus sponsae donauerit in tempus matrimonii collata donatione, quamuis inter uirum et uxorem donatio non uideatur facta et uerba orationis minus sufficient, tamen F[P(VU)]

¹ sed cum neuter alteri superuixerit donationes mutuae ualebunt del. (Krueger) ² uel ex parte tantum est ins. ³ ratione noua] nec habet rationem noua? ⁴ durare ins. (Schulting) ⁵ item?

1 superuixerit om. P 2 mutnas id] mutua sit P=U^a, mutuas idem U^b 3 haec om. P^c | simul capti PVU | sint] sunt PU 5 neutram] F^dP^e, neutras F^f, neutrum P^gU | est] esse P^h 6 an uter] neuter V=Uⁱ, an neuter P^j, inc. P^kU^l 7 mea] me V, ne U, inc. P^m | reuertuntur reuertentur Pⁿ, reuertetur V^o, reuertuntur P^pV^q 9 non non uidebitur (uideatur F^r) ceteras noluisse] F^s cum B (Tipuc.): οὐδὲκώ τὰ λοιπὰ ἀνατρέπειν, non uid. cet. noluisse V^t, non uidebitur (uideatur P) cet. uoluisse PV^u 12 uel socer] socer PV 13 uel consocer] consocer PV, con U^v | qui] quia P^wVU | habet P^x | ex] et P^yVU 14 et

ita et] et ita PVU 17 perseveret tamen perseveret tamen F^z 18 contra] distrahere PU | uideatur PU 19 ratio] oratio P | imploravit F^{aa}PU 22 spectauimus F^{bb}, spectauimus U 23 in supremam diem] in suprema U^{cc}, inc. P^{dd} 25 et si] ut si PVU 26 noua don.] donatio P^{ee}, don. noua P^{ff} 27 patris PVU 28 uxores sec. FP^{gg}U^{hh} 30 facta est] facta Pⁱⁱ 32 donatio P^{jj}, donationes U^{kk} 34 si] consocer F^{ll} 35 ad orationem non pertinere et (et om. altero loco) ideo infirmari donationem bis P^{mm} 36 si sponsus] si sponsus si Pⁿⁿ 37 donatio om. P^{oo} | uideretur P^{pp}V

donationem dicendum est ad sententiam orationis pertinere, ut, si durauerit uoluntas usque
 23 ad mortem, ualeat donatio. Siue autem res fuit quae donata est siue obligatio remissa,
 potest dici donationem effectum habituram: ut puta uxori acceptum tulit donationis causa
 quod debeat: potest dici pendere acceptilationem non ipsam, sed effectum eius. et gene-
 24 raliter uniuersae donationes, quas impediri diximus, ex oratione ualebunt. Si inter uirum
 et uxorem societas donationis causa contracta sit, iure uulgato nulla est, nec post decretum
 senatus emolumenntum ea liberalitas, ut actio pro socio constituatur, habere poterit: quae
 tamen in commune tenuerunt fine praestituto, reuocanda non sunt. idcirco igitur pro socio
 actio non erit, quia nulla societas est, quae donationis causa interponitur, nec inter ceteros
 25 et propter hoc nec inter uirum et uxorem. Idem erit dicendum et si emptio contracta sit 10
 26 donationis causa: nam nulla erit. Plane si minoris res uenierit donationis causa uel postea
 27 pretium sit remissum, admittemus donationem ualere ad senatus consultum. Si quis spon-
 sam habuerit, deinde eandem uxorem duxerit cum non licet, an donationes quasi in spon-
 salibus factae ualeant, uideamus. et Iulianus tractat hanc quaestionem in [cf. Ulp. D. 28, 1, 9]
 minore duodecim annis, si in domum quasi mariti immatura sit deducta: ait enim hanc 15
 sponsam esse, etsi uxor non sit. sed est uerius, quod Labeoni uidetur et a nobis et a
 Papiniano libro decimo quaestionum probatum est, ut, si quidem praecesserint sponsalia,
 durent, quamvis iam uxorem esse putet qui duxit, si uero non praecesserint, neque spon-
 salia esse, quoniam non fuerunt, neque nuptias, quod nuptiae esse non potuerunt. ideo-
 que si sponsalia antecesserint, ualeat donatio: si minus, nulla est, quia non [Lab. D. h. t. l. 65] 20
 28 quasi ad extraneam, sed quasi ad uxorem fecit et ideo nec oratio locum habebit. Sed si
 senator libertinam desponderit uel tutor pupillam uel quis alius ex his, qui matrimonium
 copulare prohibentur, et duxerit, an donatio quasi in sponsalibus facta ualeat? et putem
 etiam sponsalia inprobanda et quasi ab indignis ea quae donata sunt ablata fisco uindicari. 24
 33 IDEM libro trigesimo sexto ad Sabinum. Si stipulata fuerit mulier annum, [B. 80, 1, 81] S
 id ex stipulatu petere constante matrimonio non potest. sed si manente matrimonio dece-
 sissee maritus proponatur, puto, quia in anno quoque donatio uertitur, posse dici stipula-
 tionem confirmari ex senatus consulto. Si uxor marito annum uersa uice praestiterit,
 restituetur ei hoc è poterit uindicare id quod exstat: credo poterit et condicere, in quant-
 um locupletior factus est, quia non tam solleme est annum, quod maritus uixi pendit 30
 2 et quod uxor marito praestat, immo incongruens est et contra sexus naturam. Et¹ si forte
 maritus ab uxore stipulatus sit id annum decesseritque mulier constante matrimonio, di-
 cendum erit ex oratione donationem conualescere.

34 IDEM libro quadragesimo tertio ad Sabinum. Sine uxor marito res donasset [B. 80, 1, 82] S
 isque eas in dotem pro communi filia dedisset, siue post donationem, quam² in maritum 25
 contalit, uxor passa est eum pro filia in dotem dare, benigne dici || potest, etsi prima do- f. 242'
 natio nullius momenti est, attamen ex sequenti consensu ualere dotis dationem.

F[P(VU)]

¹ sed (Ruckerus)? ² si uxor marito res donasset isque ... dedisset, si postquam dona-
 tionem (u. i.)?

1 durauerit] donauerit *P^aU^a*? 3 accepto
PU^b | causa *om. P^a* 4 acceptum lat. *P^a*,
 accepto lat. *P^b* | sed defectum *P^a*, sed esse
 effectum *V*, sed affectum *U^a* 5 donationis *F*
 9 actio *om. P^aU^a* 12 donatio *P^a*, donationes *U*
 14 ualeant] ualeamus *P^a* | tracta'nt *F^a* 15 *si*]
om. V^aU^a, cum *P* | sit] sic *P^a* 16 sed e's't *F^a*
 17 praecesserint] pro....rint *P^a* 18 proces-
 serint *P^a* 19 quoniam] quod iam *V^aU^a*, quia
 iam *P^a*, inc. *P^b*, def. *U^a* | fuerint *P* 20 ante-
 cesserunt *PVU* 21 ad uxorem] uxorem *P^a* |
 fecit] effecit *P^a* 22 despensorit *P*, despon-
 sauerit *U^a* 24 sponsalia] in sponsalia *P^a*,
 sponsalibus *U^a* | donata] *PU*, donatae *FV*

26 id] ad *V*, def. *P^a* | manente in *P^a* |
 matrimonio non potest' decessisse *F^a* 29 cre-
 do] credi *P^aU*, condi *V*, *om. P^bV^a* | condi-
 cere] concedere *V*, inc. *P^aU^a* 30 tam *om. P^a* |
 quod] qui *P^a* 33 donationem *om. P^a* 34 siue
 uxor seq.] ἐὰν γύνη δωρισαμένη μοι ἀνάσχηται
 δούναι με εἰς προίκα δύτα τῆς κοινής θυγατρός,
 ἔρρωται ἡ τῆς προίκος ἐπίδοσις *B* (*Tipec.*) |
 uxor marito res] uxor marito *P^aV^aU^a*, res
 uxor marito *P^bV*, uxor marito rem *U^a*
 36 filia in] filiam *P^a*, filia *P^b*, filiam in *U^a* |
 etsi] si *P^a* 37 dotis dationem\, *F^a*, *dotis*
 donationem *PVU*, *om. F^a*

- 35 IDEM libro trigesimo quarto ad edictum. Si non secundum legitimam observationem diuortium factum sit, donationes post tale diuortium factae nullius momenti sunt, cum non uideatur solutum matrimonium. [B. 30, 1, 33] S
- 36 PAULUS libro trigesimo sexto ad edictum. Si donatae res exstant, etiam [B. 30, 1, 34] S uindicari poterunt: sed quia causam possidendi donatio praestitit, nisi reddatur res, aestimatio facienda est iusto pretio canerique possidenti debet de euictione simpli, quanti ea res sit: idque etiam Pedio uidetur. Sponsus alienum anulum sponsae muneri misit et post nuptias pro eo suum dedit: quidam et Nerua putant fieri eum mulieris, quia tunc factam donationem confirmare uidetur, non nouam inchoare, quam sententiam ueram esse accepi. [B. 30, 1, 35] S
- 37 IULIANUS libro septimo decimo digestorum. Si mulier dolo fecerit, ne res exstaret sibi a marito donata, uel ad exhibendum uel damni iniuriae cum ea agi poterit, maxime si post diuortium id commiserit. [B. 30, 1, 36] S
- 38 ALFENUS libro tertio digestorum a Paulo epitomatorum. Seruus communis [B. 30, 1, 36] S uiri et fratri eius puerum donauit uxori fratri: pro qua parte is seruus qui donasset uiri 1 esset, pro ea parte munus non esse factum mulieris respondit. Idem iuris erit, si ex tribus 15 fratribus unus uxorem haberet et rem communem uxori donasset: nam ex tertia parte mulieris res facta non est, ex duabus autem partibus reliquis, si id scissent fratres aut postea quam donata esset ratum habuissent, non debere mulierem reddere. [B. 30, 1, 37] S
- 39 IULIANUS libro quinto ex Minicio. Uir uxori pecuniam cum donare uellet, [B. 30, 1, 37] S permisit ei, ut a debitore suo stipuletur: illa cum id fecisset, priusquam pecuniam auferret, 20 diuortium fecit: quaero, utrum uir eam summam petere debeat an ea¹ promissione propter donationis causam actio nulla esset. respondi inanem fuisse eam stipulationem. sed si promissor mulieri ignorans soluisset, si quidem pecunia exstat, uindicare eam debitor potest: sed si actiones suas marito praestare paratus est, doli mali exceptione se tuebitur ideoque maritus hanc pecuniam debitoris nomine uindicando consequetur. sed si pecunia non ex- 25 stat et mulier locupletior facta est, maritus eam petet: intellegitur enim ex re mariti locu- pletior facta esse mulier, quoniam debitor doli mali exceptione se tueri potest.
- 40 ULPIANUS libro secundo responsorum. Quod apiscendae dignitatis gratia ab [B. 30, 1, 38] S uxore in maritum collatum est, eatenus ratum est, quatenus dignitati supplenda opus est: 29
- 41 LICINNIUS RUFINUS libro sexto regularum. nam et imperator Antoninus [B. 30, 1, 39] *E constituit, ut ad processus uiri uxor ei donare possit.
- 42 GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. Nuper ex indulgentia prin- [B. 30, 1, 40] S* cipis Antonini recepta est alia causa donationis, quam dicimus honoris causa: ut ecce si uxor uiro lati clavi petenti gratia² donet uel ut equestris ordinis fiat uel ludorum gratia. 34
- 43 PAULUS libro singulari regularum. Inter uirum et uxorem exilii causa do- [B. 30, 1, 41] S natio fieri potest.
- 44 NERATIUS libro quinto membranarum. Si extraneus rem uiri ignorans eius [B. 30, 1, 42] Sf esse ignorantis uixori, ac ne uiro quidem sciente eam suam esse, donauerit, mulier recte eam usucapiet. idemque iuris erit, si is, qui in potestate uiri erat, credens se patrem familias esse uixori patris donauerit. sed si uir rescierit suam rem esse, priusquam usu- 40 capiatur, uindicareque eam poterit nec uolet et hoc et mulier nouerit, interrupetur possessio, quia transiit in causam ab eo factae donationis. ipsius mulieris scientia F[P(VU)]

¹ ea] ex ea (edd.)? ² uiro lati clavi gratia petenti (*id est* candidato)?

1 si] sis P^a 5 possidenti P^aV, possidenda U^a 6 deuictione P^a 7 sponsum alienus P^aU^a | muneris P^aU^a 11 sib[il] si P^a 13 seruus] si seruus P^a 19 minucio P^a 20 promisit P^aVU^a | auferet F, offerret U 23 pecuniam P^a 25 consequitur P^a 26 est maritus ... 27 facta om. P^a 27 esse] eset PV 28 iulianus P | quod] quod si P^a | adipiscen- dae PV, adipiscere de U 29 est eat' qua- tenus F^a 30 sexto] uii P | contonus P^a

31 ei] ii F^a 32 prouinciale om. P 33 ut ecce si] cessit U^a, iam cessit U^a, ubi in mg. affertur Pi(sana), inc. P^a 34 donet] donationis quam dicimus U^a, donationis P^aU^a | uel ludorum gratia om. P^a 35 regularum om. P 39 usu'capiet F^a: Διά χρίσεως κυριέγει αὐτοῦ B (Tipuc.) | credens] tradens P^a 40 nescie- rit P^a?U^a 42 causas P^a | ipsius mulieris scientia cet.] hinc caput ordiuntur etiam Graeci: καὶ εἰ μόνη γνῷ ἡ γυνή, οὐκ ἐμποδίζεται B (Tip.)

- propius est, ut nullum adquisitioni dominii eius adferat impedimentum: non enim omnimodo uxores ex bonis uirorum, sed ex causa donationis ab ipsis factae adquirere prohibitae sunt.
- 45 **ULPLANUS** libro septimo decimo ad edictum. **Marcellus** [cf. Ulp. D. 30, 43, 1. B. 30, 1, 43] **E**. libro septimo digestorum scribit etiam¹ eum detrahere sine mulieris damno || et citra metum f. 343 senatus consulti, quod detrahentibus negotiationis causa occurrit.⁵
- 46 **IDEM** libro septuagesimo secundo ad edictum. Inter uirum et uxorem nec [B. 30, 1, 44] **E** possessionis ulla donatio est.
- 47 **CELSUS** libro primo digestorum. Utrum negotium uxoris gerens an officio mariti ductus **E** in rem eius impenderit uir, facti, non iuris est quaestio: conjectura eius rei ex modo et ex genere impensae non difficilis est.¹⁰
- 48 **IDEM** libro nono digestorum. Quae iam nuptiae maritus donauit, uiri manent [B. 30, 1, 45] **E** et potest ea vindicare: nec quicquam refert, quod ampla legata ab uxore ei relicta sunt.
- 49 **MARCELLUS** libro septimo digestorum. Sulpicius Marcellio. Mulier, quae ad [B. 30, 1, 46] **E** communem filium uolebat, qui in potestate patris erat, post mortem patri fundum peruenire, eum patri tradidit, uti post mortem restituatur filio. quaero, an donatio tibi uideatur, ut nihil agatur, an ualeat quidem, sed mulieri potestas datur², si noluerit, eum repetere. respondit: si color uel titulus, ut sic dixerim, donationi quaesitus est, nihil ualebit traditio, idem³ si hoc exigit⁴ uxor, ut aliquid ex ea re interim commodi sentiret maritus: alioquin si solo eius ministerio usa est et id egit, ut uel reuocare sibi liceret uel ut res cum omni emolumento per patrem postea ad filium transiret, cur non idem⁵ perinde sit 20 ratum ac si cum extraneo tale negotium contraxisset, hoc est extraneo in hanc causam tradidisset?
- 50 **IAUOLENUS** libro tertio decimo epistularum. Si, cum mulier uiginti seruum [B. 30, 1, 47] **E** emisset, in eam emptionem uir quinque uenditori dedit, diuortio facto omnimodo uir eam summam exiget neque ad rem pertinet, an is seruus deterior factus sit: nam et si mortuus esset, quinque exactio ei competeteret. quaeritur enim, an mulier ex uiri patrimonio locupletior sit eo tempore, quo de dote agebatur: facta autem intellegitur, quae aere alieno suo interuentu uiri liberata est, quod potuisse adhuc debere, si uir pecuniam non soluisset: neque enim⁶ interest, ex qua causa mulier pecuniam debuit, utrum creditam an eam quam ex emptione praestare debeat. Quod si mulier non emerat seruum, sed ut emeret, a uiro pecuniam accepit, tum uel mortuo uel deteriore facto seruo damnum ad uirum pertinebit: quia quod aliter emptura non fuit, nisi pecuniam a uiro accepisset, hoc consumptum ei perit qui donauit, si modo in rerum natura esse desiit: nec uidetur mulier locupletior esse, quae neque a creditore suo liberata est neque id possidet quod ex pecunia uiri emerat.³⁴
- 51 **POMPONIUS** libro quinto ad Quintum Mucium. Quintus Mucius ait, cum in [B. 30, 1, 48] **Ef** *F[P(VU)]*

¹ si in area mulieris uir aedificauerit, quae usui sibi futura sint, posse ins. ³ detur (edd.)?
² id est (edd.: idē nota ambigua)? ⁴ egit (dett.)? ⁵ id (Hal.)? aut del. ratum ⁶ enim del.

1 propius *P^oVU^s*, propius *P^t* 2 se'x'd ex *F^t*, om. *PU* | a'd'b ipsis *F^t* [factae] *P^t*, factis *FP^oU* 3 decimo de' ad *F^t* | marcellus seq.] ἐάν ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ ἔδαφει κτίσῃ τῆς γυναικός, ἐφείται αὐτῷ περιελθεῖ ἄνεγε ζημιὰς τῆς γυναικός (*Tiuc.*, ubi non solent referri nisi capitum principia): **Marcellus** etiam scribit, si maritus diaetam in uxor's hortis quos in dotem acceperat fecerit, posse eum haec detrahere quae usui eius futura sint, sine mulieris tamen damno, nec ad hoc senatus consultum futurum impedimento *Ulpianus l. XXI ad Sabinum* = *D. 30, 43, 1* 4 metum] om. *U^s*, mentem *P^tV^tU^t*, inc. *P^oV^s* 6 lib. xii *P* 7 ulla iulia *F^t*, illata *P^oV^s*, illa *U* | donatio est] donationem *P^t*, donationi est *U^s* 13 marciatus *F^tPU* (cf. 23, 5, 17) | mulierque *F* 16 nū'h'il *F^t* | a'n'gatur *F^t*, gatur *P^t* | si noluerit] insoluerit *F^t*, si uoluerit *PU* | repetere] petere *PU* 17 titulus] tutulus *U^s*, inc. *P^t* | quesitum *P^t* | ualeuit *F^t* 18 hoc om. *P^t* 19 usa] uta *F^t* | ut] et *F^t* | licere *P^oV^s* 20 omni om. *F^t* | molumento *PV^s* | cur] cum *P^t* | idem] inde *F^t* 21 ac] at *F^tP^oU^s* | negotiom *F^t* | hac causa *P^oV^s* 22 seruos *P^oV^s* 25 exigit *P^t* 26 competere *P^t* | matrimonio *P* 28 liberta *U*, inc. *P^t* 29 creditam an eam quam (quan *F^t*) credita maneat qui ante *U*, credita maneat .. an *V^s*, inc. *P^t* 31 deteriore] teriore *P^t* 32 aliter emptura] *P^t*, alter emptum *FV^s*, aliter emptum *P^tV^sU* 33 modum *P^t* | desiit ... esse om. *F^t* 34 qu'a'e *F^t*

controversiam uenit, unde ad mulierem quid peruenierit, et uerius et honestius est quod non demonstratur unde habeat existimari a uiro aut qui in potestate eius esset ad eam peruenisse. euitandi autem turpis quaestus gratia¹ circa uxorem hoc uidetur Quintus Mucius probasse.

- 52 PAPINIANUS libro decimo quaestionum. Si uir uxori donationis causa rem [B. 30, 1, 49] ⁴ P uilius locauerit, locatio nulla est: cum autem depositum inter eas personas minoris donationis causa aestimatur, depositum est. haec ideo tam uarie, quia locatio quidem sine mercere certa contrahi non potest, depositum autem et citra aestimationem quoque dari potest. Uxor uiro fructum fundi ab herede suo dari, quod si datus non fuisset, certam pecuniam mortis causa promitti curauit: defuncto uiro uiua muliere stipulatio soluitur, ut traditio, ¹⁰ quae mandante uxore mortis causa facta est: nam quo casu inter exterros condicatio nascitur, inter maritos nihil agitur.
- 53 IDEM libro quarto responsorum. Mortis suae causa ge- [cf. Ulp. D. h. t. l. 32, 16. B. 30, 1, 50] ^P nero uel nurui socerum frustra donare conuenit, quia mortuo socero nuptiae non soluuntur: nec interest, an pater filium uel filiam exheredauerit. diuortii species eadem ratione diuersa ¹⁵ 1 est. Res in dotem aestimat²as consentiente uiro mulier in usu habuit: usu deteriores si fiant, damni compensatio non admittitur. easdem res non potest mulier sibi quasi donatas defendere || ex illis uerbis, quibus donationes ei a uiro legatae sunt, cum eiusmodi species f. 345' neque donari neque auferri uidentur. ¹⁹
- 54 IDEM libro octavo responsorum. Uir usuras promissae dotis in stipulatum [B. 30, 1, 51] ^P deduxerat easque non petierat: cum per omne tempus matrimonii sumptibus suis uxorem et eius familiam uir exhiberet, dote praelegata, sed et donationibus uerbis fideicommissi confirmatis legato quidem dotis usuras non contineri uidebatur, sed titulo donationis remissas.
- 55 PAULUS libro sexto quaestionum. Uxor marito suo pecuniam donauit: ma- [B. 30, 1, 52] ²⁴ P ritus ex pecunia sibi donata aut mobilem aut soli rem comparauit: soluendo non est et res extant³: quaero, si mulier reuocet donationem, an utiliter condicicia experiatur? uidetur enim maritus, quamuis soluendo non sit, ex donatione locupletior effectus, cum pecunia mulieris res comparata exstet. respondi: locupletiorem esse ex donatione negari non potest: non enim quaerimus, quid deducto aere alieno liberum habeat, sed quid ex re mulieris ²⁸ possideat. solo enim⁴ separatur hic ab eo, cui res donata est, quod ibi res mulieris permanet et vindicare directo potest: et⁵ erit deterior causa uiri, si ei pecunia quatenus res ualeat, non ultra id tamen quod donatum est, condicatur, quam si dotis iudicio conueniatur. sed nihil prohibet etiam in rem utilem mulieri in ipsas res accommodare. ³⁴
- 56 SCAEUOLA libro tertio quaestionum. Si quod⁶ mihi mortis causa donare uellet, [B. 30, 1, 53] ^P ego pure uxori donare uellem, non ualet quod uxori iubeo dari; quia illo conualecente condicione teneor, mortuo autem nihilo minus pauperior sum: non enim habeo quod habitus essem.
- 57 PAULUS libro septimo responsorum. Ea, quae a marito suo pecuniam ex [B. 30, 1, 54] ^P causa donationis acceperat, litteras ad eum misit huiusmodi: 'cum petenti mihi a te, do- ⁴⁰ F[P(VU)]

¹ euitandae autem turpis quaestus quaestionis gratia? ² datas ins. ³ extat (edd.)?

⁴ solo enim⁵ solo eo? ⁵ et] firmant Graeci (καὶ εὑρίσκεται ἐν τούτῳ χείρων ἡ αἰπέσιος ΜΟΥ B): nec (Ant. Faber)? ⁶ quis ins. (Hal.: cf. h. t. l. 4)

1 quid] quod P^a 3 peruenisset P^a 5 uxoris P^a U^a 7 haec] hoc P^a 8 quoque] quae P^a 9 ab] ad F² 11 uxoris F^a | exterros] extra-neos P^a U^a, inc. P^a 14 frusta] nel frustra P^a 15 diuortii species V, inc. P^a U^a | eadem] ea PVU 16 est om. U, inc. P^a | conuentiente F² | habuit usu deter.] habuit usus deter. F^a abusus deter. P^a?U, habuit abusu deter. V? 17 potest] F², possit F² PV 18 quibus om.

F² | ei a uiro om. P^a 19 uidentur] F² P, uidetur F² U 22 prolegata P^a 26 aut soli] solum P^a, inc. V^a | comparabit F² | et om. V, inc. P^a U^a 27 donationes PU | condicicio F², cum uiro P^a V^a U^a, inc. P^a V^a U^a 28 pecu-niam P^a 30 quid] qui P^a 31 ibi] sibi F² V^a U^a, si PV^a U^a 32 erit] eris F² | ei] ea P^a 34 accommodari PV^a U^a, accommodatur V^a 37 teneor^r F² 40 misit] si sit F^a

'mine carissime, adnuerit indulgentia tua uiginti ad expediendas quasdam res meas, quae summa mihi numerata est sub ea condicione, ut, si per me meosque mores quid steterit, quo minus in diem uitae nostrae matrimonium permaneat, siue inuitu te discessero de domo tua uel repudium tibi sine ulla querella misero diuortiumque factum per me probabitur, tunc uiginti, quae mihi hac die donationis causa dare uoluisti, daturam restituturam me ⁵ 'sine ulla dilatione: 'spondeo'. quaero, an, si eadem Titio marito suo repudium miserit, pecuniam restituere debeat. Paulus respondit pecuniam, quam uir uxori donauit, ex stipulatione proposita, si condicio eius exstitit, peti posse, quoniam ex donatione in pecuniam creditam conuersa est: quod si stipulatio commissa non probetur, tunc tantum peti posse, quanto locupletior ex ea donatione facta probetur.

- 58 SCAEUOLA libro secundo responsorum. Si praedia et mancipia Seiae data [B. 30, 1, 55] ^P effecta sint eius tempore concubinatus ac postea tempore matrimonii aliis acceptis redditis sunt, quid iuris est? respondit secundum ea quae proponerentur negotium potius gestum 1 uideri, quam donationem interuenisse. Item cum quaereretur de cibariis mancipiorum, respondit: tempore quidem concubinatus data cibaria repeti non possunt, sed nec tempore ¹⁵ 2 matrimonii, si ea mancipia uxoris in communi usu fuerint. Filius rebus matris interuenire solitus pecunia matris consentiente ipsa mancipia et res mercatus emptionum instrumenta suo nomine confecit: decessit in patris potestate. quae sit est, an mater cum marito suo experiri et qua actione uti possit. respondit, si mater obligatum filium in ea pecunia uoluit esse, intra annum, quam filius decessit, de peculio cum patre, in cuius potestate fuisse proponeatur, actionem habere: si donauit, repeti posse, quanto locupletior ex ea donatione pater factus est.

- 59 PAULUS libro secundo sententiarum. Si quis uxori ea condicione donauit, ut [B. 30, 1, 56] ^P f. 344 quod donauit in dotem accipiat, defuncto eo donatio || conualescit.

- 60 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Utricus et priuignus in- [B. 30, 1, 57] ^P 1 uicem sibi donare praetexto matrimonii non prohibentur. Diuortii causa donationes inter ²⁵ uirum et uxorem concessae sunt: saepe enim enenit, ut propter sacerdotium uel etiam sterilitatem

- 61 GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. uel senectutem aut ualetudinem aut mi- *S
litiam satis commode retineri matrimonium non possit:

- 62 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. et ideo bona gratia matri- [B. 30, 1, 58] ^P
1 monium dissoluitur. Diuortio facto nec instaurato matrimonio non confirmabitur inter [(B)]
uirum et uxorem facta donatio: nec inter patronum et libertam, si ab eo inuitu diuertere non licet, facta donatio separatur², cum inter hos diuortium intercedat. perinde enim id
quod donatum est habetur diuortio intercedente ac si donatum non fuisset.

- 63 PAULUS libro tertio ad NERATIUM. De eo, quod uxoris in aedificium uiri ita [B. 30, 1, 59] ^{Ff} coniunctum est, ut detractum alicuius usus esse possit, dicendum est agi posse, quia³ nulla
actio est, ex lege duodecim tabularum, quamvis decemuiros non sit credibile de his sensisse, quorum uoluntate res eorum in alienum aedificium coniunctae essent. PAULUS notat:

F[P(VU)]

¹ ea ita dari fieri ins. (nam iunguntur ut ... daturam restituturam solita in talibus et paene legitima anacoluthia) ² fuit sic fere: Diuortio facto nec instaurato matrimonio confirmabitur inter uirum et uxorem facta donatio: nec inter patronum et libertam, si ab eo inuitu diuertere licet, facta donatio reparatur: cf. h. t. l. 32 § 11 et 24, 2, 11 pr. ³ alia ins.

1 indulgentiam tuam P^o 3 t'a'e disc. F² respondit' F² | in ea] mea P 20 quam] post-
5 qu'a'e mihi 'h'ac F² | daturam] datura me quam P 21 quanti P^o, quantum P^o V
U^o, daturam et U^o, datur V^o, inc. P^o | resti- 24 defuncti F, om. V^o 26 praestatu P
tutram P^oU, restituturum V 6 titio] F², 27 uxorem] uxorae F² | sacerdotium F²
titia F²PU 7 donauerit PV 8 ex'stitit F² 29 aut ual.] ant ual. F² 32 soluitur P | con-
9 credita F 10 quantum P 14 qu'a're- firmauitur F² 33 facte P^o | liberta'm' F² |
retur F² | ciuaria F² 15 concubinatis P^o | inuitam F² 34 proinde P^o 35 'h'abetur F²
ciuaria F² 16 si om. P^oVU^o | fuerint] F²P^o, 36 in] u F² 37 esse't F² 38 'de' his F²
fuerit V, fuerunt F²P^oU 19 et om. P^o | 39 coniuneta essent PU^o, coniuncta essent VU^o

sed in hoc solum agi potest¹, ut sola vindicatio soluta re competit mulieri, non in duplum ex lege duodecim tabularum: neque enim furtium est, quod sciente domino inclusum est.

- 64 IAUOLENUS libro sexto ex posterioribus Labeonis. Uir mulieri diuortio facto [B. 30, 1, 60] *S
quaedam idcirco dederat, ut ad se reuertetur: mulier reuerta erat, deinde diuortium fecerat. LABEO: Trebatius inter Terentiam et Maeccenatem respondit si uerum diuortium 5 fuisset, ratam esse donationem, si simulatum, contra. sed uerum est, quod Proculus et Caecilius putant, tunc uerum esse diuortium et ualere donationem diuortii causa factam², si aliae nuptiae insecurae sunt aut tam longo tempore uidua fuisset, ut dubium non foret alterum esse matrimonium: alias nec donationem ullius esse momenti futuram.³
- 65 LABEO libro sexto posteriorum a Iauoleno epitomatorum. [Ulp. D. h. t. l. 82, 27. B. 30, 1, 61] A
Quod uir ei, quae nondum uirpotens nupserit, donauerit, ratum futurum existimo.
- 66 SCAEUOLA libro nono digestorum. Seia Sempronio cum certa die nuptura [B. 30, 1, 62] A
esset, antequam domum deduceretur tabulaeque dotis signarentur, donauit tot aureos:
quaero, an ea donatio rata sit. non attinuisse tempus⁴, an antequam domum deduceretur,
donatio facta esset, aut⁵ tabularum consignatarum, quae plerumque et post contractum 15
matrimonium fierent, in quaerendo exprimi: itaque⁶ nisi ante matrimonium contractum,
1 quod consensu intellegitur, donatio facta esset, non ualere. Virgini in hortos deductae
ante diem tertium quam ibi nuptiae fierent, cum in separata diaeta ab eo esset, die
nuptiarum, priusquam ad eum transiret et priusquam aqua et igni acciperetur, id est nuptiae
celebrentur, optulit decem aureos dono: quae situm est, post nuptias contractas diuortio 20
facto an summa donata repeti possit. respondit id, quod ante nuptias donatum proponeretur, non posse de dote deduci.
- 67 LABEO libro secundo pithanon a Paulo epitomatorum. Si uxor nummis a [B. 30, 1, 63] A
uiro aut ab eo qui in eius potestate esset sibi donatis seruum emerit, deinde, cum eius
factus fuerit, eum ipsum donationis causa uiro tradiderit, rata erit traditio, quamuis ea 25
mente facta fuerit qua ceterae donationes, neque ulla actio eius nomine dari potest.

II.

R DE DIUORTIIS ET REPUDIIS R

SE

- 1 PAULUS libro trigensimo quinto ad edictum. || Dirimitur matrimonium diuortio [B. 28, 7, 8] S f. 34'
mortae captiuitate vel alia contingente seruitute utrius eorum.
2 GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. Diuortium autem vel a diversitate men-
1 tium dictum est vel quia in diuersas partes eunt, qui distrahunt matrimonium. In [B. 28, 7, 9] 30
repudiis autem, id est renuntiatione comprobata sunt haec uerba: 'tuas res tibi habeto',
2 item haec: 'tuas res tibi agito'. In sponsalibus quoque discutiendis placuit renuntiationem
3 interuenire oportere: in qua re haec uerba probata sunt: 'condicione tua non utor'. Siue 35
autem ipsi praesenti renuntietur siue absenti per eum, qui in potestate eius sit cuiusue is
eae in potestate sit, nihil interest.

F[P(VU)]

¹ agi potest, sed (del. in hoc solum)? ² diuortii causa factam del. ³ tempus transpose
ante tabularum u. 15 ⁴ itaque] utique?

1 competat] competant F¹P²VU³ 2 tabu-
lorum P⁴ 5 treuatius F¹ | mecenatem F²
(cf. Dio 54, 19: ΤΗΝ ΤΕΡΕΝΤΙΑΝ ΤΗΝ ΤΟΥ ΜΑΙΚΗ-
ΝΟΥ ΓΥΝΑΙΚΑ: Sueton. Aug. 66: Seneca dial. 1,
3, 10, 11), decenatem F¹, tecenatem PU, te-
ce..atem V | ruspedit F¹ | uerum 'respondit'
diu. F¹ | diuortium om. P² 7 putant] prob-
rant P | esse om. P² 8 ut] ut nullum P²
10 libro l sexto F | a om. P² 12 digestorum
seis] responsorum ticia P² 15 qu'a'e F²
16 in quaerendo] inquirendo PV | exprim] exprimit F¹PU² 17 quod] quod de PU
18 cum] et cum P²U | diaeta] die et P²?U²,

die V 21 facto 'an' summa F¹ 28 rubr.
om. P² | diuortis ind. F¹ 30 contingentes FU²,
contingente contangentes P²: ἡ ἀλλης δογ-
λειας συμβαινούσης ἐνι τῶν συνοικούντων B
(Anon.) 31 prouincialem P² 32 e'r'unt
qui F¹ 33 renuntia're'tione F¹, in renunt.
F¹PVU² | comprobanda P²V | tuas res tibi
habeto] tua res tibi habeo U², tua res ab
eo P², tua res tibi ab eo V 34 agitur F¹,
ago V, inc. P²U² 35 oportet P², opor-
tet V | uerba] berua F | prouata F¹ 36 ipso
P²VU² | renuntia're'tur F¹ 37 sit 'si' nihil F²

- 3 PAULUS libro trigesimo quinto ad edictum. Diuortium non est nisi uerum, [B. 28, 7, 10] S quod animo perpetuam constituendi dissensionem¹ fit. itaque quidquid in calore [D. 50, 17, 48] iracundiae uel fit uel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparet iudicium animi fuisse: ideoque per calorem misso repudio si breui reuerta uxor est, nec diuortisse uidetur.
- 4 ULPIANUS libro uicesimo sexto ad Sabinum. Iulianus libro octauo decimo [B. 28, 7, 11] S* digestorum querit, an furiosa repudium mittere uel repudiari possit. et scribit furiosam repudiari posse, quia ignorantis loco habetur: repudiare autem non posse neque ipsam propter dementiam neque curatorem eius, patrem tamen eius nuntium mittere posse. quod non tractaret de repudio, nisi constaret retineri matrimonium: quae sententia mihi uidetur uera.
- 5 IDEM libro trigesimo quarto ad edictum. Si filia emancipata idcirco diuer- [B. 28, 7, 12] S terat, ut maritum lucro dotis adficiat, patrem fraudet, qui profecticiam dotem potuit petere, si constante matrimonio decessisset, ideo patri succurrendum est, ne dotem perdat: non enim minus patri quam marito succurrere praetorem oportet. danda igitur est ei dotis exactio, atque si constante matrimonio decessisset filia.
- 6 IULIANUS libro sexagesimo secundo digestorum. Uxores [BS. 28, 4, 21 sch. 25. 28, 8, 69] S eorum, qui in hostium potestate² peruerterunt, possunt uideri nuptiarum locum retinere eo solo, quod alii temere nubere non possunt. et generaliter definiendum est, donec certum est maritum uiuere in captiuitate constitutum, nullam habere licentiam uxores eorum migrare ad aliud matrimonium, nisi malling ipsae mulieres causam repudii praestare. sin autem in incerto est, an uiuus apud hostes teneatur uel morte praeuentus³, tunc, si quinquennium a tempore captiuitatis excederit, licentiam habet mulier ad alias migrare nuptias, ita tamen, ut bona gratia dissolutum uideatur pristinum matrimonium et unusquisque suum ius habeat imminutum: eodem iure et in marito in cinitate degente et uxore captiuia obseruando.
- 7 PAPINIANUS libro primo de adulteriis. Si paenituit eum, qui libellum tra- [B. 28, 7, 13] S dendum diuortii⁴ dedit, isque per ignorantiam mutatae uoluntatis oblatus est, durare matrimonium dicendum, nisi paenitentia cognita is qui accepit ipse uoluit matrimonium disoluere: tunc enim per eum qui accepit soluitur matrimonium.
- 8 IDEM libro secundo de adulteriis. Diuus Hadrianus eum, qui alienam uxo- [B. 28, 7, 14] S F[P(VU)]

¹ dissencionem (*Fornerius: u. i.*)? ² potestatem (dett.)? ³ sit ins. (*Hal.*) ⁴ diuortii tradendum?

2 constituendi dissensionem] *P^aU^b* cum *BS* (*Cyr.*): εἰ μὴ καὶ ἐπιμείνῃ ἡ διχόνοια, constituendi dissensionem *F*, constituendi tensionem *VU*, def. *P^a*: πρὸς τὸ διηνεκώς διηρᾶσθαι αὐτῷς ἀπὸ ἀλλήλων *BS* (*Doroth.*), ἐπὶ διηνεκεῖ διαίπεται *B* (*Anon.*) | itaque ita *V*, def. *P^a* | quidquid *F^a* | in *om.* *VU*, def. *P^a* 3 uel fit] fit *VU*, def. *P^a* | prius ratum] irritum *V^a*, def. *P^aU^a* | quam 'nam' si *F^a*, quam (*om. si*) *VU*, def. *P^a* | perseverentia *F*, perseveranciam *U* 4 ideoque] eoque *P^aU^a* | colorem *P* | repudio si] repudium *F^a*, repudio sub *V* | uxori est] uxores *P^a*? , uxorem est *V^a*, uxori *U* 6 libro xiiii dig. *P* 7 repudiare *P^aU^a* | posset *PU* | et scr. fur. r. posse *om.* *PVU*^b 10 quae sentia *F* 11 uersa *P^aV* 12 filia emancipata *P^aU^a* | idcirco] idcirco mancipata *P^a* 14 decessisset et ideo *FPU*: *speciosum est supplere sic: decessisset et [decessit] ideo: sed potest cogitatione suppleri nec uidentur legiſſe Graeci. nam habent quidem εὰν θυγάτηρ αὔτειογια* (= si filia emancipata) ὡς εὔνοοῦσα τῷ ἄνδρι αὐτῷς ἐπὶ τῷ κερδῆσαι αὐτὸν τὴν προΐκα (= ut maritum lucro dotis adficiat) καὶ ζημιωθῆναι τὸν πατέρα αὐτῆς (= patrem fraudet) τὸν οἰκοθέν ἐπιδεδώκότα τὴν προΐκα (= qui profecticiam dotem potuit petere), ἐν τῷ τελεγάντα αὐτῷν πέμψη ρεπούλιον τῷ ἄνδρι, δύναται οὐδέν 5 ἔτι τὸν ο πατέρη ἀπαίτειν τὴν προΐκα ἢ (*in om. cod.*) ἔαν ἀποθάνῃ ἐν τῷ γάμῳ πρὸς τὸν ἄνδρα η θυγάτηρ αὐτοῦ (= idcirco diuenterat et si constante matrimonio decessisset): *magis tamen uidetur interpres id quod praeterea habet decessisse repudio misso mulierem de suo addidisse quam in exemplari legiſſe: denique Anonymus et Cyrus tacent de filiae morte | patris P^aU^a* 18 nutarum *F^a*, nuptiarum *F^aPU*^b 19 deficiendum *P^a* 20 captiuitatem *P^a* 21 alium *P^a* | ipsea *F^a* | praestaret in autem *F^a* 22 incertο^c *F^a*, incertum *P^aU* 23 habet] *F^a*, habeat *F^aPU* 26 obseruanda *P^a* 27 adulterius *F^a* 28 diuorcio *P* 29 dic. est *PU* | ipso *P^aU^a*, ipsum *P^aU^a* | dissoluens^d *F^a* 31 alterius *P*

rem ex itinere domum suam duxisset et inde marito eius repudium mississet, in triennium relegauit.

9 PAULUS libro secundo de adulteriis. Nullum diuortium ratum est nisi [B. 28, 7, 15] *Sf* septem ciuib[us] Romanis puberibus adhibitis praeter libertum eius qui diuortium faciet. libertum accipiems etiam eum, qui a patre suo proauo et ceteris susum uersum manus missus sit.

10 MODESTINUS libro primo regularum. Patrono inuitu liberta, quam in matrimonio habuit, *E* ab eo discedere non potest, nisi || ex causa fideicommissi manumissa sit: tunc enim potest, f. 345 licet eius sit liberta. ⁹

11 ULPIANUS libro tertio ad legem Iuliam et Papiam. Quod ait lex: 'diuortii faciendi portestas libertae, quae nupta est patrono, ne esto', non infectum uidetur effecisse diuortium, quod iure ciuili dissoluere solet matrimonium. quare constare matrimonium dicere non possumus, cum sit separatum¹. denique scribit Iulianus de dote hanc actionem non habere. merito igitur, quamdui patronus eius eam uxorem suam esse uult, cum nullo alio conubium ei est. nam quia intellexit legislator facto libertae quasi diremptum matrimonium, detraxit ei cum alio conubium. quare cuicunque nubserit, pro non nupta habebitur. Iulianus quidem amplius putat nec in concubinatu eam alterius patroni esse posse. Ait lex: 'quamdui patronus eam uxorem esse uoleat'. et uelle debet uxorem esse et patronus du rare: si igitur aut patronus esse aut uelle desierit, finita est legis auctoritas. Illud rectissime placuit, qualquali uoluntate intellegi possit patronus animum habere desisse quasi in uxorem, finiri legis huius beneficium. proinde cum patronus rerum amotarum cum liberta, quae ab inuitu eo diuorterat, uellet experiri, imperator noster cum diu patre suo rescripsit intellegi eum hoc ipso nolle nuptam sibi, qui eam actionem uel aliam importet, quae non solet nisi ex diuortio oriri. quare si accusare eam adulterii cooperit uel alio crimine postulare, quod uxori nemo obicit, magis est, ut diremptum sit matrimonium: etenim meminisse oportet ideo adimi cum alio conubium, quia patronus sibi nuptam cupit. ubicumque igitur uel tenuis intellectus uideri potest nolentis nuptam, dicendum est iam incipere libertae cum alio esse conubium. proinde si patronus sibi desponderit aliam uel destinauerit uel matrimonium alterius appetierit, credendus est nolle hanc nuptam: et si concubinam sibi adhibuerit, idem erit probandum. ³⁰

III.

R SOLUTO MATRIMONIO DOS QUEMADMODUM PETATUR R SPE

1 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Dotium causa semper et ubique [B. 28, 8, 1] *S* praecipua est: nam et publice interest dotes mulieribus conseruari, cum dotatas esse feminas ad subolem procreandam replendamque liberis ciuitatem maxime sit necessarium. ³⁵

F[P(VU)]

¹ sed nec dissolutum esse in totum *ins.*

1 mi'sisset *F²* 4 ciuilibus *F²* | facit et *PVU* 5 eum] ei *F²* | proauo *om.* *P* | uer sum *om.* *P²* 8 h'ab eo *F²* | nisi ... potest bis *P²* | fideicomissa *F²* | sit] sis *F²* 9 li bertas *P²* 11 libertae *om.* *V*, *in sp. uac. uid.* omissee *P²U* | patrono ne] non (*prae. sp. uac.*) *U²*, nonne *V*, *inc. P²* | infectum] in (*seq. sp. uac.*) *P²U* | diuortium] *FU*, tium *P²*, num *V* 12 soluere *PVU* | quare] quasi *P²* 13 hanc] hac *V*, *om. P* | habere] debere *P* 14 conubio *P²V* 15 diremptum] redemptum *P²V*, direptum *U* 17 quidem] quid *P²* | in quoecubinatu *P²* 20 qualquali] quali

P²VU, qualcumque *P²*, quasi *U²* 21 uxore *P* | huius beneficium] usus finium *V*, beneficium *P²*, *inc. P²* | patronus] nus (*prae. sp. uac.*) *P²U*, nisi *V²*, vir *V²* | amotarum] amo (*seq. sp. uac.*) *P²U*, amo *V* 22 ab inuitu] uito *V*, cum inuitu *U*, *inc. P²* | uellet *om.* *V*, *inc. P²* 25 diremptum] reptum *P²V*, diremptum *P²U* 26 adimi cum] ad amicum *VU*, *inc. P²* 28 iam] nam *P²V* | incipere] incide F², innubere *V* 29 credendum *P²VU* 33 dotis *PVU* | 'causa *F²* 34 dotata *P* 35 procreanda *P*

- 2 ULPIANUS libro trigesimo quinto ad Sabinum. Soluto matrimonio solui mulieri [B.28, 8, 2] S dos debet. nec cogitur maritus alii eam ab initio stipulanti promittere, nisi hoc ei nihil nocet: nam si incommodum aliquod maritus suspectum habet, non debere eum cogi alii 1 quam uxori promittere dicendum est. haec si sui iuris mulier est. Quod si in patris potestate est et dos ab eo profecta sit, ipsius et filiae dos est: denique pater non aliter quam ex voluntate filiae petere dotem nec per se nec per procuratorem potest. sic ergo et promittendum Sabinus ait. ei ergo promittendum erit, cui uterque iusserit. ceterum si pater solus iusset, dotis actio filiae non erit adempta, quandoque sui iuris filia fuerit facta. item si uoluntate solius filiae promittatur, remanebit dotis actio integra patri: sed utrum ut et agat solus an et ut adiuncta quoque filiae persona experiri possit? et puto nec eam actionem amissam, quam adiuncta filiae persona potest habere. quod si sui iuris fuerit facta 2 filia, nocebit ei ista stipulatio. Uoluntatem autem filiae, cum pater agit de dote, utrum sic accipimus, ut consentiat an uero ne contradicat filia? et est ab imperatore Antonino rescriptum filiam, nisi euidenter contradicat, uideri consentire patri. et Iulianus libro quadrageimo octavo digestorum scripsit quasi ex uoluntate filiae uideri experiri patrem, si furiosam filiam habeat: nam ubi non potest per dementiam contradicere, consentire quis eam 15 merito crebet. sed si absens filia sit, dicendum erit non ex uoluntate eius id factum f. 345' cauendumque ratam rem filiam habituram a patre: ubi enim sapit, scire eam exigimus, ut uideatur non contradicere. 19
- 3 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Non solum autem in exigenda, sed etiam [B.28, 8, 3] S in soluenda dote, quae communis est patris et filiae, utriusque uoluntas exquiritur nec alter alterius deteriorem condicionem facere potest. sed si pecunia ad patrem peruenit, quam filia accepit, actio de dote utrisque tolletur.
- 4 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Si pater sine consensu filiae [B.28, 8, 4] S' dotem a uiro exegisset et eandem alii uiro eius filiae nomine dedisset et mortuo patre filia cum priore uiro ageret, doli mali exceptions repellitur.
- 5 ULPIANUS libro trigesimo ad Sabinum. De diuisione anni eius, quo diuortium [B.28, 8, 5] S factum est, quaeritur, ex die matrimonii an ex die traditi marito fundi maritus sibi computet tempus. et utique in fructibus a uiro retinendis neque dies dotis constitutae neque nuptiarum obseruabitur, sed quo primum dotale praedium constitutum est, id est tradita 30 possessione.
- 6 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Si ante nuptias fundus traditus est, ex [B.28, 8, 6] S die nuptiarum ad eundem diem sequentis anni computandus annus est: idem in ceteris annis seruatur, donec diuortium fiat. nam si ante nuptias traditus sit et fructus inde percepti, hi restituendi sunt quandoque diuortio facto quasi dotis facti. 35
- 7 ULPIANUS libro trigesimo primo ad Sabinum. Fructus eos esse constat, qui [B.28, 8, 7] S deducta impensa supererunt: quod Scœuola et ad mariti et ad mulieris impensas refert. nam si mulier pridie uindemias doti dedit, mox sublati a marito uindemias diuortit, non putat ei undecim dumtaxat mensum fructus restitut, sed et impensas, quae, antequam portiones fructuum fiant, deducendae sunt: igitur, si et maritus aliquid inpendit in eundem 40 annum, utriusque impensae concurrent. ita et, si impensarum a muliere factarum ratio habeatur, cum plurimis annis in matrimonio fuit, necesse est primi anni computari temporis 1 quod sit ante datum praedium. Papinianus autem libro undecimo quaestionum diuortio facto fructus diuidi ait non ex die locationis, sed habita ratione praecedentis temporis, quo mulier in matrimonio fuit: neque enim, si uindemiae tempore fundus in dotem datus sit 45 F[P(VU)], qui tres libri desinunt u. 1 in libro XXX, nisi quod sequentia ad u. 15 patrem adiecit P⁴: deinceps adhibiti sunt (EITC)

¹ et del. (Hal.: u. t.)

1 mulieri's F¹ | ut et ager so-
lus an et ut cet.] duplex et confirmant BS
(Doroth.): ἀρά δέ καὶ κινεῖν δύναται (MÓNOS
excidit) ἡ καὶ οὔτος (scr. οὔτως) κατὰ γνώμην
τῆς θυγατρὸς ὄφειλει κινεῖν; 12 sic] sit F

13 antoninum F¹ 23 utrisque tolletur]
ἐκατέρῳ ἀναπείται BS (Doroth.) et B (Anon.)
29 biro F¹ 30 obseruauitur F¹ 34 ser-
ua n'tur F² 44 logationis F

eumque uir ex calendis Nouembribus primis fruendum locauerit, mensis Ianuarii suprema die facto diuortio, retinere uirum et uindemiae fructus et eius anni, quo diuortium factum est, quartam partem mercedis aequum est: alioquin si coactis uindemias altera die diuortium intercedat, fructus integros retinebit. itaque si fine mensis Ianuarii diuortium fiat et quatuor mensibus matrimonium steterit, uindemiae fructus et quarta portio¹ mercedis instantis 5 anni confundi debebunt, ut ex ea pecunia tertia portio uiro relinquatur. E contrario quoque idem obseruandum est: nam si mulier percepta uindemia statim fundum uiro in dotem dederit et uir ex calendis Martiis eundem locauerit et calendis Aprilibus primis diuortium fuerit secutum, non solum partem duodecimam mercedis, sed pro modo temporis omnium mensum, quo dotale praedium fuit, ex mercede quae debebitur portionem 10 retinebit. Item si messes eius anni, quo diuortium factum est, colonum ex forma locationis sequantur, ante uindemiam soluto matrimonio nihilo minus pecunia messium in com- 15 putationem cum spe futurae uindemiae ueniet. Apparet igitur ex his illis fructus, quos mulier perceptis antequam nuberet, non debere in contributionem uenire. Ob donationes, 14 item ob res amotas ex his fructibus, qui post diuortium percepti sunt, || compensationes f. 346 fieri possunt. Quod in anno dicitur, potest dici et in sex mensibus, si bis in anno fructus 20 capientur, ut est in locis inriguis. Et in pluribus annis idem potest, ut in silua caedua. Item si locatio agri talis sit, ut super annuam mercedem quinquennio quoque aliquid amplius praestaretur: in eo enim quod amplius est tempus ad quinquennium com- 25 putamus. Non solum autem de fundo, sed etiam de pecore idem dicemus, ut lana ouium fetusque pecorum² praestaretur. quare enim, si maritus prope partum oues doti acceperit, item proximas tonsurae, post partum et tonsas oues protinus diuortio facto nihil reddat? nam et hic fructus toto tempore quo curantur, non quo percipiuntur, rationem accipere 30 debemus. In seruo quoque anni ratio habetur, si in annum forte operae eius locatae sunt, ut praeteriti temporis ad maritum, post diuortium autem ad mulierem operae pertineant. 25

11 De pensionibus quoque praediorum urbanorum idem est quod in fructibus rusticorum.

12 Si fundum uiro uxori in dotem dederit isque inde arbores deciderit, si hae fructus intelleguntur, pro portione anni debent restituui (puto autem, si arbores caeduae fuerunt uel gremiales³, dici oportet⁴ in fructu cedere), si minus, quasi deteriore fundum fecerit, maritus tenebitur. sed et si ui tempestatis ceciderunt, dici oportet pretium earum restituendum 35 mulieri nec in fructum cedere non magis, quam si thensaurus fuerit inuentus: in fructum enim non computabitur, sed pars eius dimidia restituetur quasi in alieno inuenti. Si uir in fundo mulieris dotali lapidicinas marmoreas inuenerit et⁵ fundum fructuosiores fecerit, F(EITC)

¹ confirmant Graeci (u. i.): uindemiae fructus quarta portio et tres? ² pro portione ins.
³ in ins. ⁴ idem Graeci (u. i.): gremiales (Hal.)? ⁵ dici oportet del. ⁶ firmant Graeci (u. i.): nec (Cuiacius)?

4 quattuor] quarto re minore F¹ 5 uindemiae fructus ... 6 relinquatur) χρή καὶ τῶν τριῶν μηνῶν τούτων τοὺς καρποὺς καὶ τοὺς τῆς τρύγης ἀναμίγνυσθαι καὶ ἐκ τούτων πάντων παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἀπομεῖναι BS (Doroth.), ἐὰν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ὁ γάμος σύνεσθι, τὸ τρίτον ὁ ἀνὴρ λαμβάνει B (Anon.), οὐ λαμβάνω τὰ τοῦ τρυγίτοῦ καὶ γέ μηνῶν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς δὲ μηνῶν BS (Cyr.): quod requiritur, ut ex duobus redditibus annuis inter se diuersis pro portione componatur redditus annuus quodammodo mixtus, cuius tertia portio recte uiro attribuatur, supra proposui: sic habebit ex uindemia quartas portiones tertiam ($\frac{1}{4} \times \frac{1}{3} = \frac{1}{12}$), ex mercedibus trium portionum item tertiam ($\frac{3}{4} \times \frac{1}{3} = \frac{1}{4}$) 7 nam om. F¹ cum BS (Doroth.): καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ αὐτὸν παραφύλαττοmen. Εάν ἡ γυνὴ κ. τ. λ. 8 calendis maritis F¹ | primis] primis et F² 11 messes] tamquam legeretur

menses et mox pecunia mensium uerterunt Graeci interpretes Dorotheus et Anonymus 16 bis] bus F¹ | anno's F² 17 capiantur F² | ut] us F¹ | anni] annos F² 18 logatio F² 19 praestaretur] ἀναλόγως διαιρέισθαι καὶ πρὸς τὸν χρόνον μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός BS (Doroth.) 20 ut] et F¹ 21 pecorem F² 25 pertinet' a'nt F¹ 28 σ'α'εduas F² | gremiales⁶] F cum Graecis: τὰ ἐν ἀγκάλαις φερόμενα (ἀένδρα) B (Anon.), ἢν τὰ τμηθέντα ὥστα ἐν ταῖς ἀγκάλαις συλλέγομεν BS (Doroth.): eodem errore Graecorum hominum, qui vocabulum Latinum rusticum non novent, 32, 55, 4 est gremiales E, graminea I, germinales C 30 ui] bi F¹ | ceciderint F² | pr'a'etum F² | restituendu'm F¹ 32 restituatur F¹ 33 inueneri'n't F² | et fundum fructuosiores fecerit] καὶ τὸν ἄρρον εὔπροσδεύτον ποιησῃ B (Anon.) et BS (Doroth.)

marmor, quod caesum neque exportatum est, ¹ mariti et impensa non est ei praestanda, quia nec in fructu est marmor: nisi tale sit², ut lapis ibi renascatur, quales sunt in Gallia, 14 sunt et in Asia. Sed si cretifodinae, argenti fodinae uel auri uel cuius alterius materiae 15 sint uel barenae, utique in fructu habebuntur. Interdum marito de fructibus a muliere cauetur et nihil retinet, si fructibus stantibus fundum mulier recipiet: interdum retinebit 5 tantum³ maritus et nihil restituet, id est si non plus erit⁴, quam pro portione eum retinere oportet: interdum uero et reddet, si plus perceptit quam eum retinere oportet. eadem 16 condicio erit etiam, si cum socero uel cum herede alterutrius de dote agatur. Impendi 15 antem fructuum percipiendorum Pomponius ait, quod in arando serendoque agro impensum est, quodque in tutelam aedificiorum aegrumue seruum curandum, scilicet si ex aedificio 10 uel seruo fructus aliqui percipiebantur. sed haec impensae non potentur, cum maritus fructum totum anni retinet, quia ex fructibus prius impensis satisfaciendum est. plane si nouam uillam necessario exstruxit uel ueterem totam sine culpa sua conlapsam restituerit, erit eius impensae petitio: simili modo et si pastina instituit. haec enim impensae aut in res⁵ necessarias aut utiles cedunt pariuntque marito actionem.

8 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Si fundus in dotem datus sit, in quo lapis [B. 28, 8, 8] S caeditur, lapidicinarum commodum ad maritum pertinere constat, quia palam sit eo animo dedisse mulierem fundum, ut iste fructus ad maritum pertineat, nisi si contrariam uoluntatem in dote danda declarauerit mulier. Quod in sementem erogatur, si non responderint messes, ex uindemia deducetur, quia totius anni unus fructus est. 20

9 POMPONIUS libro quarto decimo ad Sabinum. Si mora per mulierem fuit, quo [B. 28, 8, 9] S minus dotem reciperet, dolum malum dumtaxat in ea re, non etiam culpam maritus prae- 24 stare debet, ne facto mulieris in perpetuum agrum eius colere cogatur: fructus tamen, qui peruenissent ad uirum, redundunt.

10 IDEM libro quinto decimo ad Sabinum. Si ab hostibus capta filia, quae nupta [B. 28, 8, 10] S erat et dotem a patre profectam habebat, ibi decesserit, puto dicendum perinde obseruanda omnia | ac si nupta decessisset, ut, etiamsi in potestate non fuerit patris, dos ab eo profecta reuerti ad eum debeat. Si uir uxorem suam occiderit, dotis actionem heredibus uxoris dandam esse Proculus ait, et recte: non enim aequum est uirum ob facinus suum dotem sperare lucrifacere. idemque et e contrario statuendum est. 30

11 IDEM libro sexto decimo ad Sabinum. Si alienam rem sciens mulier in dotem [B. 28, 8, 11] S dederit, reddenda ei est, quasi suam dedisset, et fructus pro portione anni, quo diuortium factum est.

12 ULPIANUS libro trigesimo sexto ad Sabinum. Maritum in id quod facere [B. 28, 8, 12] S potest condemnari exploratum est: sed hoc heredi non esse praestandum, 35 F(EITC)

¹ est ins. (Fornerius) ² nisi tales sint (u. i.)? ³ totum (u. i.)? ⁴ erit] perceptit (u. i.)?
⁵ res del. (ταῦτα γάρ ἀναλόγωτα ... ἡ οὐγίτιλα ἐστὶ BS Doroth.)

1 mariti et impensa non est ei praestanda] δεῖποντεi μὲν τὸν τημέντων μάρμαρον (οἱ ἀνήρ), τὰ δὲ ἀναλόγωτα οὐ δύναται απαιτεῖν BS (Doroth.), αὗτοὶ ἔστιν ... τὴν δὲ δαπάνην οὐ λαμβάνει B (Anon.): mutauisse consulto compilatores colligitur ex h. t. l. 8 pr. (cf. D. 23, 3, 32 et 21, 5, 18 pr.) 2 nisi tale sit] εἰ μὴ τῶν αὐγανόντων ἢν τὸ μάρμαρον B (Anon.), εἰ μὴ ἀρά τοιάγθι ἢν ἡ πέτρα BS (Doroth.). 4 utique a' e F² 5 recipiat F² | retinebit] pertinebit F¹ 6 tantum] totum edd. et sic BS (Doroth.): παρακατέχει πάντας τοὺς καρπούς, quamquam ἐσθ' ὅτε παρακρατεῖ simpliciter B (Anon.) | si non plus erit seq.] εἰ μηδὲν πλέον ὃν ἔλαβεν ἐποίει ἡ ἀναλογία τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ γάμος συνέσθη BS (Doroth.), īcōc γάρ οὐκ ἔλαβε πλέον τοῦ ἀναλογούντος αὗτῷ B (Anon.), εἰ δὲ μὴ ἔλαβεν ὑπέρ τὸ ἀνήκον αὕτῳ

9 percipiendorum] perc. caussa F² | serendoque] F², serei'ndoquaes F² 11 'h'ae F² 12 quia] EIC cum Graecis: ἐπειδὴ δι' αὗτῶν τῶν καρπῶν τὸ ίκανὸν ... γίνεται BS (Doroth.), οὐ λαμβάνει τὰς δαπάνας πρότερον γάρ τὸ ίκανὸν ἐκ τῶν καρπῶν αὗτῷ γίνεται B (Anon.), qua F 13 ex'struxit F² | conlapsum F² 14 et si pastina instituit] εἰ δέ καὶ εἰς νέοφυτα ἐδαπάνηςse BS (Doroth.), νέοφυτα ἐποίησε B (Anon.) | haec' c' F² 16 paulus ... sabinum del. F², Παγλ. B (sec. Fabrot.: om. cod. Flor.) | in om. F² 17 c' a'editur F² | commodat' um F² 23 agru'u'm F² 25 decimo om. F² 26 ibi 'de' decesserit F² | obseruanda etiam omnia F² 32 fructus] F¹, fructus quoque F², ἀποδίδοται ... καὶ οἱ καρποὶ αὗτοὶ BS (Doroth., secundum cod. Flor.) 35 heter'di F²

- 13 PAULUS libro septimo ad Sabinum. quia tale beneficium personale est et [B. 28, 8, 13] *S*
cum persona extinguitur.
- 14 ULPIANUS libro trigesimo sexto ad Sabinum. Alia causa est defensoris, [B. 28, 8, 14] *S*
quem placet sufficienter uideri defendisse, si tantum uxori praestet, quantum conseque-
1 retur, si ipsum maritum conueniasset. Eleganter quaerit Pomponius libro quinto decimo ⁵
ex Sabino, si paciscatur maritus, ne in id quod facere possit condemnetur, sed in solidum,
an hoc pactum seruandum sit? et negat seruari oportere, quod quidem et mihi uidetur
uerum: namque contra bonos mores id pactum esse melius est dicere, quippe cum contra
receptam reuerentiam, quae maritis exhibenda est, id esse appetet. ⁹
- 15 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Rei iudicatae tempus spectatur, qua- [B. 28, 8, 15] *S*
1 tenus maritus facere potest. Heredi mariti, licet in solidum condemnetur, compensationes
tamen, quae ad pecuniariam causam respiciunt, proderunt, ut hoc minus sit obligatus,
2 ueluti ob res donatas et amotas et impensas: morum uero coercionem non habet. Socero
quoque, cum quo nurus de dote agit, idem honor habetur, ut in id damnetur quod facere
potest, ¹⁵
- 16 POMPONIUS libro sexto decimo ad Sabinum. quia parentis locum sacer [B. 28, 8, 16] *S*
optinet.
- 17 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Ex diuerso si sacer ex promissione a [B. 28, 8, 17] *S*
marito conueniatur, solet quaeri, an idem ei honor habendus sit: Neratius libris membra-
1 narum et Proculus scribunt hoc iustum esse. Item si mulier ex promissione conueniatur, ²⁰
magis placuit defendendam eam per exceptionem: idem et Proculus ait: sicuti cum socia
2 fuit, dabitur ei exceptio, quamuis iure ciuili sit obligata. Si in iudicio dotis iudex igno-
rantia iuris lapsus condemnauerit maritum in solidum, Neratius Sabinus dolii exceptione
eum uti oportere aiunt eaque tutum fore. ²⁴
- 18 POMPONIUS libro sexto decimo ad Sabinum. Etiam filios mulieris, qui patri [B. 28, 8, 18] *S*
1 heredes exstiterunt, in id quod facere possunt condemnandos Labeo ait. Licet in dota-
libus rebus non solum dolum, sed et culpam maritus praestet, cum tamen quaeritur in
iudicio de dote an facere possit, dolus dumtaxat comprehenditur, quia in rerum ipsius ad-
ministratione non erat ab eo culpa exigenda. quamquam eum dumtaxat dolum ei nocere
putem, si facere non possit, quem propter uxorem adhibuit, ne ei solidum solueret, non ²⁰
propter quemlibet alium. Ofilius autem aiebat, si dolo mariti res dotalis interisset et aliqui-
quin soluendo non esset, quamvis nihil dolo fecisset, quo minus soluendo esset, perinde
tamen eum damnandum eius rei dotalis nomine in qua dolum fecisset, atque si dolo eius
factum esset, quo minus facere possit. ceterum si circa interitum rei dotalis dolus malus
et culpa mariti absit, actiones solas, quas eo nomine quasi maritus habet, praestandas ²⁵
mulieri, ueluti furti uel damni iniuriae.
- 19 ULPIANUS libro trigesimo sexto ad Sabinum. Si mulier diuerterit et iudicio [B. 28, 8, 19] *S*
de dote contestato reuersa fuerit in matrimonium, || redintegrato matrimonio expirat iudi- ^{1. 347}
cium et omnia in statu pristino manent. ³⁹
- 20 PAULUS libro septimo ad Sabinum. Quamuis mulier non in hoc accipiat con- [B. 28, 8, 20] *S*
stante matrimonio dotem, ut aet alienum soluat aut praedia idonea emat, sed ut liberis
ex alio uiro egentibus aut fratribus aut parentibus consuleret uel ut eos ex hostibus redi-
meret, quia iusta et honesta causa est, non uidetur male accipere et ideo recte ei soluitur:
idque et in filia familias obseruatur. ⁴⁴
- 21 ULPIANUS libro tertio disputationum. Sed et si ideo maritus ex dote ex- [B. 28, 8, 21] *S**
pendit, ut a latronibus redimeret necessarias mulieri personas uel ut mulier uinculis uin-
dicet de necessaris suis aliquem, reputatur ei id quod expensum est¹ siue pars dotis sit,
F(EITC)

¹ et ins.

6 pa'ci'scatur *F'* 9 exhibenda *F* | appa-
re'a't *F'* 14 ut om. *F* 24 eaqu'a'e *F'*
28 compr'a'ehenditur *F'* 35 acti'ones *F'*
38 matrimonium exp*F'* 39 manent] mi-

nant *F'* 42 aut fratribus bis *F'* 46 mo-
lier *F'* 47 reputatur ei seq.] ΚΑΤΑΛΟΓΙΖΕΤΑΙ
αὐτῇ ὁ ἀνήρ, ὅσα καὶ ὑπέρ τοιαῦτος τῆς αἵτιας
κατεβαλεῖ αὐτῇ καὶ εἴτε μέρος τῆς γυναικί κατ-

pro ea parte, siue tota dos sit, actio dotis euanescit. et multo magis idem¹ dicendum est, si sacer agat de dote, debere rationem haberi eius quod in ipsum impensum est, siue ipse maritus hoc fecit siue filiae ut faciat dedit: sed et si non pater experiretur, sed post mortem eius filia sola de dote ageret, idem erit dicendum: cum enim doli exceptio insit de dote actioni ut in ceteris bonae fidei iudiciis, potest dici, ut et Celso uidetur, inesse 5 hunc sumptum actioni de dote, maxime si ex uoluntate filiae factus sit.

- 22 IDEM libro trigesimo tertio ad edictum. Si, cum dotem daret pater uel ex- [B. 28, 8, 22 S
traneus pro muliere, in unum casum pepigit, uel in diuortium uel in mortem, dicendum 1 est in eum casum, in quem non pepigit, esse mulieri actionem. Si post solutum matrimonium filia familias citra patris uoluntatem exactam communem dotem consumat, patri et 10 uiua ea et mortua actio superest, ut dos ipsi soluatur. quod ita uerum est, si perditurae soluatur: ceterum si non perditurae et ex iustis causis soluta sit, non supererit actio. sed 2 mortuo patre nec etiam² heredes agent nec mulier. Si mulier soluto matrimonio egentem 3 reum dotis per nouationem decepta accipiat, nihil minus actio dotis ei manebit. Si pater filia absente de dote egerit, etsi omissa sit de rato satiadatio, filiae denegari debet actio, 15 siue patri heres exstiterit, siue in legato tantum acceperit, quantum dotis³ satis esset. et ita Julianus pluribus locis scribit compensandum ei in dotem quod a patre datur lucroque eius cedit, si tantum ab eo consecuta sit, quantum ei dotis nomine debeatur a marito 4 qui patri soluit. Si patri propter condemnationem Romae, ubi dos petatur, esse non liceat, 5 filiae satis dotis fieri oportet, ita tamen, ut caueat ratam rem patrem habiturum. Eo 20 autem tempore consentire filiam patri oportet, quo lis contestatur. secundum haec si filia dicat se patri consentire et ante litis contestationem mutauerit uoluntatem uel etiam eman- 6 cipata sit, frustra pater ager. Nec non illud quoque probamus, quod Labeo probat, non- 7 numquam patri denegandam actionem, si tam turpis persona patris sit, ut uerendum sit, ne acceptam dotem consumat: ideoque officium iudicis interponendum est, quatenus et filiae et patri competenter consuletur. sed si latitet filia, ne tali⁴ patri consentire cogatur, puto dari quidem patri actionem, sed causa cognita. quid enim, si filia uerecunde per absentiam patri contradicat? cur non dicamus patri non esse dandam actionem? quod si 8 is pater sit, cui omnimodo consentire filiam decet, hoc est uitae probatae, filia leuis mulier uel admodum iuuens uel nimia circa maritum non merentem, dicendum est patri potius 25 9 adquiescere praetorem oportere dareque ei actionem. Si maritus uel uxor constante matrimoni furere cooperint, quid faciendum sit, tractamus. et illud quidem dubio procul obseruatur eam personam, quae furore detenta est, quia sensum non habet, nuntium mittere non posse. an autem illa repudianda est, considerandum est. et si quidem interſuallum^{f. 847'} furor habeat uel perpetuus quidem morbus est, tamen ferendus his qui circa eam sunt, 35 tunc nullo modo oportet dirimi matrimonium, sciente ea persona, quae, cum compos mentis esset, ita furenti quemadmodum diximus nuntium miserit, culpa sua nuptias esse diremptas: quid enim tam humanum est, quam ut fortuitis casibus mulieris maritum uel uxorem uiri participem esse? sin autem tantus furor est, ita ferox, ita perniciosus, ut sanitatis nulla spes supersit,⁵ circa ministros terribilis, et forsitan altera persona uel propter saeuitiam 40 F(EITC)

¹ firmant Graeci (u. i.): idem del. ² etiam] eius (Krueger)? ³ doti (Hal.) ⁴ tali del. (u. i.)
⁵ et sit ins.

εβάθη, ἀνδρεῖται ἐπὶ τῷ μέρει ἡ προΐζ· εἴτε πάσα ἡ προΐζ . . . ἐδόθη, ἡ περὶ τῆς πάσης προϊκὸς ἀγωγὴ δαπανᾶται. πολλῷ δὲ μᾶλλον τὰ ἀγτὰ λέγομεν κ. τ. λ. BS (Doroth.) 9 pepigit] peri-
cit F¹ 10 patri] patre F¹ 11 ea et m. F² |
quod ita uerum et si perditurae soluatur F²,
del. F², om. EITC: sicut hic deletum est, ita
in aut pandit.¹ adnotant EI, sed in hisce quidem
libris uerba illa nec sunt nec fuerunt 14 nihil² o-
F² 15 dote] dolo F² 16 ex'stiterit F² 17 lo-
ciscrit F¹ da'ba'tur F² 23 non 'etiam' illud
F² 24 tam] tamen F¹ 26 ne'tali patri con-
sentire cogatur] tali Graeci non legerunt uel potius

abiecerunt: ἵνα μὴ τῷ πατρὶ ἀναγκασθῆν τυναινέ-
σας BS (πλ.), διὰ τὸ μὴ τυναινέσαι τῷ πατρὶ B
(Anon.). 28 con'tradicat F²: τί γάρ, εἰ σεμνῶς
διὰ τῆς ἀπογείας ἀντιλέγει B (Anon.), ἡ θυγάτηρ
διὰ τούτο κρύπτεται, ὥστε διὰ τοῦ λανθάνειν δο-
κεῖν ἀντιλέγειν τῷ πατρὶ BS (Doroth.) 29 pro-
uatae F¹ | filiae F²: ἡ θυγάτηρ κούφη B (Anon.),
ἡ δὲ θυγάτηρ ἑλαφρὰ τὸν τρόπον BS (Doroth.)
83 qu'a'e F² 37 esset] F¹T, esset et FE¹I,
esset si C 88 tam'en'h. F² 39 foror F¹ ut]
est F² 40 et forsitan altera persona... tenta
est] καὶ τὸ ἔτερον πρόσωπον τὸ νήφον ἡ διὰ
τὴν χαλεπότητα τῆς μανίας ἡ διὰ τὸ μὴ ἔχειν

furoris¹ uel, quia liberos non habet, procreandae subolis cupidine tenta est: licentia erit compoti mentis personae furenti nuntium mittere, ut nullius culpa uideatur esse matrimonium dissolutum neque in damnum alterutra pars incidat. Sin autem in saeuissimo furore muliere constituta maritus dirimere quidem matrimonium calliditate non uult, spernit autem infelicitatem uxoris et non ad eam flectitur nullamque ei competentem curam inferre manifestissimus est, sed abutitur dotem: tunc licentiam habeat uel curator furiosae uel cognati adire iudicem competentem, quatenus necessitas imponatur marito omnem talem mulieris sustentationem sufferre et alimenta praestare et medicinae eius succurrere et nihil praetermittere eorum, quae maritum uxori adferre decet secundum dotis quantitatem. [Ep. 4, 33] sin 5
 uero dotem ita dissipatus ita² manifestus est, ut non hominem frugi oportet, tunc dotem 10
 sequestrari, quatenus ex ea mulier competens habeat solacium una cum sua familia, [Ep.]
 pactis uidelicet dotalibus, quae inter eos ab initio nuptiarum inita fuerint, in suo statu 15
 durantibus et alterius exspectantibus sanitatem et³ mortis euentum. Item pater furiosae
 utiliter intendere sibi filiae suae reddi dotem potest: quamuis enim furiosa nuntium mit-15
 tere non possit, patrem tamen eius posse certum est. Si soluto matrimonio pater furiosus
 sit, curator eius uoluntate filiae dotem petere poterit: aut si curatoris copia non sit, agere
 filiae permittendum erit cauerique oportebit de rato. Idem decernendum est et si ab
 hostibus captus sit pater, puellae dandam actionem de dote repetenda. Transgrediamur
 nunc ad hunc articulum, ut quaeramus, aduersus quos competit de dote actio. et aduersus
 ipsum maritum competere palam est, siue ipsi dos data sit siue alii ex uoluntate mariti 20
 uel subiecto iuri eius uel non subiecto. sed si filius familias sit maritus et dos socero
 data sit, aduersus socerum agetur. plane si filio data sit, si quidem iussu socii, adhuc
 absolute socer tenebitur: quod si filio data sit non iussu patris, Sabinus et Cassius respon-25
 derunt nihil minus cum patre agi oportere: uideri enim ad eum peruenisse dotem, penes
 quem est peculium: sufficit autem ad id damnandum quod est in peculio uel si quid in
 rem patris uersum est. sin autem socero dotem dederit, cum marito non poterit experiri,30
 nisi patri heres exstiterit. Si mulier in condicione mariti errauerit putaueritque esse libe-
 rum, cum seruus esset, concedi oportet quasi priuilegium in bonis uiri mulieri, uidelicet
 ut, si sint et alii creditores, haec praeferatur circa de peculio actionem et, si forte domino
 aliquid beat seruus, non praeferatur mulier nisi in his tantum rebus, quae uel in dote 35
 datae sunt uel ex dote comparatae, quasi et hae dotales sint.

23 PAULUS libro trigesimo sexto ad edictum. Et si quid in eam dotem impen- [B. 28, 8, 23] S
 sum est nec a muliere reddetur, per doli mali exceptionem seruabitur.

24 UPLIANUS libro trigesimo tertio ad edictum. Si constante matrimonio propter [B. 28, 8, 24] S
 inopiam mariti mulier agere uoleat, unde exactionem dotis initium accipere ponamus? et 35
 constat exinde dotis exactionem competere, ex quo euidentissime apparuerit mariti facul-
 tates ad dotis exactionem non sufficere. Si exheredato marito mulier agat, magis est, ut
F(EITC)

¹ sibi timet ins. (u. i.) ² ita del. (edd.) ³ aut (u. i.)?

πλίδια καὶ βούλεσθαι ἐξ ἑτέρας ἡ ἐξ ἑτέρου παι-
 δοποιήσαι καὶ θέλει πέμψαι ρεπούδιον τῷ MAINO-
 MÉΝῳ προσώπῳ *BS (Doroth.)*: *interpretēm aliter*
ac nos legimus legisse non crediderim 2 com-
 peti *F¹* 3 dissolutam *F¹* | *s'euissimo F²*
 5 et *om. F²* 6 dotem] doti *F²T*, date *EITC*
 8 praetermitte quae *F¹*, praetermitti quorum
F²ETC, pretermittere quod (al. quorum) *I*: καὶ
 μηδέν ἀπολιμπάνειν τῶν ὅσα πρέπει ... παρέ-
 χεσθαι *BS (Doroth.)*, καὶ μηδὲν παραλείπειν τῶν
 τῷ ἀνδρὶ πρεπόντων *B (Anon.)* 10 dissipatu-
 rus] *F¹*, dissipatum *I*, dissipare *F²ETC*: ἐάν
 ὁ ἀνὴρ τῆς MAINOMÉNΗΣ μέλλῃ ἀσώτως δαπανᾶν
 τὴν προίκα ΔΥΤΙΚΗ *BS (Doroth.)*, εἰ δέ καὶ ἀσώτως κέχρη-
 ται τῇ προίκᾳ *BS (Doroth.)*, εἰ δέ σκορπίζει τὴν
 προίκα *B (Anon.)* 13 sanitatem et mortis euen-
 tuum] ἡ τὸν ΘΑΝΑΤΟΝ θατέρου προσώπου ἡ τὴν

γέσιαν ἀγῶν⁴ *BS (Doroth.)* | item ... 15 certum
 est *del. F²*, *om. EITC* (*in margine leguntur et ad-*
notatur ibi: hoc cancellatum est in aut. pand.,
sed M[artinus] dicit non debere esse cancellatum) *I⁴* (*in margine*: ita cancellatum est in aut.
 pand.) *C nec habent BS* (πλ.: *cf. sch. 47*) *et B*
(Anon.), *scilicet propter Nou. 150*, *ut ibidem*
scholium declarat, addens: ὃ δὲ πάτηρ τῆς MAINOMÉNΗΣ ἀΔΥΝΑΤΟ πρώην στέλλειν ρεπούδιον
 16 cupia *F 21 iuri⁵ F⁶ 22 socii] sociero *F⁶*
 23 adsolute *F¹* 24 peruenisse⁶ *F¹* 26 ue-
 rum *F*: καὶ εἴ τι ἔκ προικός ἐγένετο Βέρσον
 εἰς τὰ πράγματα τοῦ πατρός *BS (pl.)* 27 ex-
 'stiterit *F²* 28 uiri⁷ *F⁶* 32 sexto] sedto *F¹*
 33 reddatur *F²* | seruauitur *F¹* 34 ulpianus]
F² *cum B (Fabrot.: cod. Flor. om.), pompo-*
nious F² 35 dotis] modis *F¹* 36 ex'in'de *F⁶**

- ² ex die aditae patris hereditatis incipiat ei dotis exactio. Quotiens mulieri satisdandum est de solutione dotis post certum tempus, si maritus satisdare non possit, tunc deducto commodo temporis condemnatio residui repraesentatur: sed ^{f. 348} || si, cum maritus satisdare posset, nollet, in solidum eum condemnandum Mela ait non habita ratione commodi temporis. iudicis igitur officio conuenit, ut aut satisdatione interposita absoluat maritum aut habita ratione compensationis eum condemnet, quod quidem hodie magis usurpat: nec ferenda est mulier, si dicat magis se uelle dilationem pati quam in repraesentatione deductionem.
- ³ Siue autem mariti siue uxoris periculo dos fuit, nihilo minus legitimo tempore debet sol-⁴ uere maritus. Si uir uoluntate mulieris seruos dotales manumiserit, si quidem [D. h. t. 1. 62] donare ei mulier uoluit, nec de libertatis causa impositis ei praestandis tenebitur: [D.] ¹⁰ quod si negotium inter eos gestum est, utique tenebitur, ut officio iudicis caueat restitu-⁵ turum se mulieri, quidquid ad eum ex bonis liberti uel ex obligatione peruenisset. Si maritus saeuus in seruos dotales fuit, uidendum, an de hoc possit conueniri. et si quidem tantum in seruos uxoris saeuus fuit, constat eum teneri hoc nomine: si uero et in suos est natura talis, adhuc dicendum est immoderatam eius saeuitiam hoc iudicio coercendam: ¹⁵ quamuis enim diligentiam uxor eam demum ab eo exigat, quam rebus suis exiget¹, nec plus possit, attamen saeuitia, quae in propriis culpanda est, in alienis coerceenda est, hoc est in dotalibus. Si uxor uiri rem comodauerit eaque perierit, uidendum, an compensationem hoc nomine pati possit. et puto, si quidem prohibuit eam maritus comodare, statim deductionem fieri: si uero non prohibuit eam' comodare, arbitrio iudicis modicum ²⁰
- ⁷ tempus ei indulgeri cautionem praebenti. Si bona mulieris pro parte sint publicata, superest mulieri reliquae partis dotis exactio: plus puto: et si post litem contestatam publicata sit pro parte dos, sufficiet arbitrium iudicis ad partis condemnationem faciendam. quod si tota dos publicata sit, exspirabit iudicium.
- ²⁴ ²⁵ 25 PAULUS libro trigesimo sexto ad edictum. Si filio familias dos data sit [B. 28, 8, 35] in iussu patris, de peculio quidem agetur: sed siue propter impensas a filio familias factas siue propter res donatas a filio uel amotas ab uxore res peculiares hoc ipso, quod habet actionem pater ex persona filii, maius peculium fit, et sic totum est praestandum mulieri ¹ quod est in peculio, quia² adhuc sit quod uxori debeatur. Maritum in reddenda dote de dolo malo et culpa cauere oportet. quod si dolo malo fecerit, quo minus restituere possit, ²⁰ damnandum eum, quanti mulier in litem iuranerit, quia iniurias nobis res nostras alius retinere non debeat. Si post diuortium res dotales deteriores factae sint et uir in reddenda ² dote moram fecerit, omnimodo detrimentum ipse praestabit. Si qui dotalium sernorum in fuga erunt, cauere debet maritus se eos uiri boni arbitratu persecuturum et restitu-⁴ turum. Si uir in quinquennio³ locauerit fundum et post primum forte annum diuortium ²⁵ interuenerit, Sabinus ait non alias fundum mulieri reddi oportere, quam si cauerit, si quid praeter unius anni locationem maritus damnatus sit, id⁴ se praestatum iri: sed et mulieri cauendum, quidquid praeter primum annum ex locatione uir consecutus fuerit, se ei restituturum.
- ²⁶ ²⁶ 26 IDEM libro trigesimo septimo ad edictum. Semel mora facta si serum do- [B. 28, 8, 26] talem postea offerente marito mulier accipere noluerit et ita is decesserit, non debebit pretium eius maritus uel heres eius, ne damnum sentiat, quod postea offerente eo mulier accipere noluit.

F(EITC)

¹ adhibet? ² quia] si quid (u. i.)? ³ quinquennium (dett.)? ⁴ a ins. (edd.)

2 ded' u'cto ^F 3 repraestatur ^F: εἰς τὰ λοιπὰ παραχρῆμα καταδίκαζεται BS (πλ.), γίνεται ἡ καταδίκη παραχρῆμα B (Anon.) 9 si uir] quod si uir D. l. gem. | si quidem] cum D. l. gem. 15 coercendam] coercedam ^F 26 a filio quidem agetur sed siue propter familias ^F 27 uxore's ^F 29 quia adhuc sit quod uxori debeatur] εἴρεται οὖτως πλέον τοῦ πεκούλιου κεχρεώστηται τι τῇ γυναικὶ BS (πλ.), id est si quid adhuc supra peculium uxori debeatur, ubi quamquam supra peculium male adiectum est (nam dicendum fuit supra id quod ipsa uxor debet peculio), tamen pro quia interpres uidetur uere legisse si quid | maritū F 30 et culpa ... dolo malo bis F 31 quantu F 32 reteriores F 34 fug'a'erunt F 36 alias's F 37 praetor F | praestatu'm F 42 pr'a'etium F

- 27 GAIUS libro undecimo ad edictum prouinciale. Si post diuortium mortua [B. 28, 8, 27] S muliere heres eius cum uiro parentue eius agat, eadem uidentur de restituenda dote interuenire, quae ipsa muliere agente obseruari solent.
- 28 ULPIANUS libro primo institutionum. Facere posse maritus etiam id uidetur, [B. 28, 8, 28] S* quod a muliere consequi potest: scilicet si iam ei aliquid absit, quod pro muliere aliquid 5 expendit uel mandato eius praestitit: ceterum si nondum ei abest, ut puta sub condicione est || obligatus, nondum uidetur facere posse. f. 348'
- 29 IDEM libro tertio disputationum. Quotiens pater dotem dat et stipulatur, ita [B. 28, 8, 29] S demum in suam personam de dote actionem transfert, si ex continentis stipuletur: ceterum 10 si interposito tempore stipulari uelit, non nisi consentiente filia poterit, quamuis in potestate sit, quia deteriorem condicionem in dote filiae facere non potest nisi consentiat. plane si ante nuptias dotem dederit, poterit ex interuallo, ante nuptias tamen, et circa 1 uoluntatem quoque filiae stipulari. Si quis pro muliere dotem dederit conueneritque, ut quoquo modo dirempto matrimonio ipsi solueretur, postea maritus uxori dotem soluerit, rectissime dicetur exactionem nihil minus ei qui dedit contra maritum competere. 15
- 30 IULIANUS libro sexto decimo digestorum. Nupta non impeditur, quo minus [B. 28, 8, 30] S 1 cum priore marito de dote experiatur. Quotiens culpa uiri accidit, ne dos a socero aut a quolibet alio, qui mulieris nomine promiserat, exigeretur: si aut in matrimonio filia decesserit aut mater familias facta eum qui dotem repromiserat heredem instituerit, satis 20 constat nihil amplius uirum praestare debere, quam ut eos obligatione liberet. 20
- 31 IDEM libro octauo decimo digestorum. Si marito publico iudicio damnato [B. 28, 8, 31] S pars aliqua bonorum eius publicetur, ¹fiscus creditoribus eius satisfacere necesse habet: 1 inter quos uxor quoque est. Si pater, cum ducenta filiae sue nomine dotis gratia promississet, pactus fuerit, ne amplius quam centum a se peterentur, et soluto matrimonio 25 egerit, centum, de quibus conuenit ne peterentur, nec intelleguntur dotis esse. quod si mortuo patre cum herede eius maritus agere cooperit, ista quoque pecunia in dote erit. 2 Si uoluntate filiae procurator a patre datus litem de dote contestatus fuerit et re secundum 3 eum iudicata pater decesserit, iudicati actionem filiae potius quam heredibus patris dari oportebit. Cum patri dos data esset et ei filius ex aliqua parte heres sub condicione 30 institutus fuerit et pendente condicione coheredes eius dotem pro sua portione mulieri solverint: hoc minus filius ex dote praestare debebit, quoniam nullam actionem eius pecuniae 4 reciprandae gratia aduersus coheredes habet. Si fundum dotalem recepisset mulier non habita ratione fructum pro portione anni, quo² nupta non fuisset, nihil minus de dote 35 agere potest, quia minorem dotem recepisset: hoc enim ad dotis augmentum pertinet, quemadmodum si partum ancillarum non recepisset, aut legata uel hereditates, quae post diuortium per seruos dotales adquisitae marito fuissent.
- 32 IDEM libro secundo ad Urseum Ferocem. Si prior maritus posteriori dotis [B. 28, 8, 32] S nomine tamquam debitor mulieris dotem promiserit, non plus quam id quod facere possit 39 dotis futurum esse.
- 33 AFRICANUS libro septimo quaestionum. Quae dotis nomine certam pecuniam [B. 28, 8, 33] S promiserat, quosdam adhibuerat, qui stipularentur partem dotis distracto matrimonio sibi solui: ea nulla data dote obierat eodem marito suo herede relicto: is damnosam hereditatem eius adierat. nihil minus stipulatoribus tenebitur, quoniam adeundo hereditatem debitricis intellegretur secum pensasse: nec ad rem pertinere, quod soluendo non easet hereditas, quando ceteris etiam creditoribus teneatur. 45
- 34 IDEM libro octauo quaestionum. Titia diuortium a Seio fecit: hanc Titius [B. 28, 8, 34] S in sua potestate esse dicit et dotem sibi reddi postulat: ipsa se matrem familias dicit et F(EITC)

¹ pro ea parte ins. ² qua?

2 muliere] muelere F¹ 3 qu'a'e F² 5 consecuti F³ | pro om. F⁴ 6 expendet F⁵ ri'n't F⁶ 36 dotalis F⁷ 44 deuitricia F⁸
11 dot'a'e F⁹ 18 aut'a in F¹⁰ 30 solue-

47 redditas' postulat F¹¹

- de dote agere uult: quae sit est, quae partes iudicis sint. respondi patri, nisi probet filiam non solum in sua potestate esse, sed etiam consentire sibi, denegandam actionem, sicuti denegaretur, etiamsi constaret eam in potestate esse.
- 35 MARCIANUS libro decimo institutionum. Liberta, quae uoluntate patroni discessit, de *S* dote cum eo agere potest quam ei dedit. ⁵
- 36 || PAULUS libro secundo de adulteriis. Si maritus minus facere potest et [B. 28, 8, 35] *S* f. 349 dos publicata sit, in id quod facere potest fisco maritus condemnandus est, ne in perniciem mariti mulier punita sit.
- 37 ULPIANUS libro secundo responsorum. Dotem uoluntate filiae uideri patrem [B. 28, 8, 36] *S* receperisse, cum causas contradicendi ei filia non haberet, maxime cum ab eo postea am- 10 pliore summa dotata sit.
- 38 MARCELLUS libro singulari responsorum. Lucius Titius cum esset filius familias, uolun- *Sf* tate patris uxorem Maeuiam duxit et dotem pater accepit: Maeuia Titio repudium misit: postea pater repudiati absente filio sponsalia¹ cum ea de² nomine filii sui fecit: Maeuia deinde repudium sponsalibus misit atque ita alii nupsit. quaero, si Maeuia ager cum Lucio 15 Titio quondam marito et a patre herede relicto de dote et probetur culpa mulieris matrimonium dissolutum, an possit maritus propter culpam mulieris dotem retinere. Marcellus respondit, etiamsi ut heres institutus a patre Titius conueniretur, tamen, si sponsalibus non consensisset, culpam mulieris multandam esse. ¹⁹
- 39 PAPINIANUS libro undecimo quaestionum. Uiro atque uxore mores inuicem [B. 28, 8, 37] *P* accusantibus causam repudii dedisse utrumque pronuntiatum est. id ita accipi debet, ut ea lege, quam ambo contempserunt, neuter uindicetur: paria enim delicta mutua pensatione dissoluuntur.
- 40 IDEM libro uicesimo octavo quaestionum. Post dotem datam et nuptias con- [B. 28, 8, 38] *P* tractas stipulatus est pater *non ex* filiae uoluntate diuortio facto dotem dari. si condicio 25 stipulationis impleatur et postea filia sine liberis decesserit, non erit impediendus pater, quo minus ex stipulatu agat: uiva autem filia si agere uult, exceptione summouendus erit.
- 41 IDEM libro trigesimo septimo quaestionum. Si pater ignorans filiam diuor- [B. 28, 8, 39] *P* tisse dotem ex causa promissionis numerauit, non per indebiti condictionem, sed de dote 30 actione pecunia petetur. ³⁰
- 42 IDEM libro quarto responsorum. In insulam patre deportato, qui dotem pro [B. 28, 8, 40] *P* filia dedit, actio dotis ad filiam pertinet. post diuortium quoque patre damnato, *cui* quidem 1 consentiente filia competierat, aequo dotis actio mulieris est. Fructus ex praediis, quae in dotem data uidebantur, bona fide perceptos et mulieris oneribus ante causam liberalem absumptos, quamuis seruam fuisse postea constiterit, peti non posse placuit. sumptus uero 35 necessarios et utiles in praedia quae dotalia uidebantur factos, compensatis fructibus per- 2 ceptis, ad finem superflui seruari conuenit. Usuras numeratae dotis ex stipulatu pater in matrimonio defuncta filia si petat, gener, qui residuae dotis promissae faenus stipulatus est, ita demum ad finem uice mutua debitae quantitatis compensationem opponere iuste uidetur, si propriis sumptibus uxorem suam exhibuit: alioquin si patris sumptibus exhibita 40 3 sit, inanis usurarum stipulatio compensationi non proderit. Ad uirum uxore post diuor- *F(EITC)*

¹ alia ins. (Hoffmann) ² ea de] esdem (EITC)?

3 eam] etiam *F*² 9 noluntate *F*² 10 con-
tradicendo *F*¹ 12 marianus *F*² (cf. u. 17)
14 m'a'euia *F*² 15 atquae *F* | si m'a'euia *F*² |
cum om. *F*² 21 ut] et *F*² 25 non *ex*] ad-
didi fere cum Cuiacio secundum Graecos: παρὰ 30 τῶν τῆς θύγατρός *B* (Anon.) et *BS* (πλ.)
actione] condictione *F*² 32 cui quidem
consentiente filia competierat] sic, fere ut pro-
posuit Hoffmannus, secundum *BS* (πλ.): ei δέ
και μετὰ βεπούδιον (= post diuortium quoque)

καὶ μετὰ τὸ ἀρμόσαι τῷ πατρὶ (= cui quidem
competierat) κατὰ γνώμην αὐτῆς προκαταρθά-
μένω (= consentiente filia) [ἀεπόρτατος γί-
νεται], πάλιν τῷ θύγατρὶ μόνῃ ἀρμόζει τῆς προ-
κόκη ἡ ἀπαίτησις (= aequo dotis actio mulieri
est) *BS* (πλ.), quidem consentiente filii a non
petierat *F*², qui c. f. non petierat (petierit I)
EITC 34 bona'ē fidei' *F*² 35 uero 'no'
nec. *F*² 38 p'etat *F*² 39 quantitatōi's *F*² |
compensationis *F*² | iust'a'ē *F*²

tium reuersa iudicium acceptum ex stipulatione, quam extraneus qui dotem dederit stipulatus fuerit, non dissoluit nec officio iudicis absolutio continetur.

43 SCAEUOLA libro secundo quaestionum. Si maritus in id quod facere potest [B. 28, 8, 41] P condemnatus sit et nomina sint ad dotis quantitatem neque amplius, necesse habebit mandare actiones.⁵

44 PAULUS libro quinto quaestionum. Si socer a genero heres institutus adierit [B. 28, 8, 42] P hereditatem, quandoque mortuo patre cum herede eius filiam de dote acturam Nerua et Cato responderunt, ut est relatum apud Sextum Pomponium digestorum ab Aristone libro quinto: ibidem Aristoni consensit. ergo dicere et si emancipasset pater filiam, ipsum 1 quoque conueniri posse. Lucius Titius filiae suae nomine centum doti promisit Gaio Seio: ¹⁰ inter Gaium Seium et Lucium Titium patrem mulieris conuenit, ne dos a uiro uiuo Lucio Titio id est patre mulieris, peteretur: postea culpa mariti diuortio facto solutum est matrimonium et pater mulieris decedens alios heredes instituit filia exheredata: quaero, an ab heredibus socii maritus exigere dotem potest, cum eam mulieri redditurus est. respondi: cum filia aliis a patre heredibus institutis actionem de dote sua recipienda habere coepit, necesse habebit maritus aut exactam dotem aut actiones ei praestare: nec ullam exceptionem habebunt socii heredes aduersus eum, cum absurde dicitur dolo uideri eum facere, qui non ipsi quem conuenit || sed alii restituturus petit: alioquin et si post mortem f. 349' patris diuortisset nondum exacta dote, excluderetur exactione dotis maritus, quod non est admittendum. sed et si ex parte filia heres patri suo exstiterit, debebit maritus coheredes ¹⁵ eius pro parte uirili exigere et mulieri reddere aut actiones ei praestare.

45 IDEM libro sexto quaestionum. Gaius Seius auus maternus Seiae nepti¹, quae [B. 28, 8, 43] P erat in patris potestate, certam pecuniae quantitatem dotis nomine Lucio Titio marito dedit et instrumento dotali huiusmodi pactum et stipulationem complexus est: 'si inter Lucium Titium maritum et Seiam diuortium sine culpa mulieris factum esset, dos omnis ²⁵ 'Seiae uxori vel Gaio Seio suo materno redderetur restituereturque'. quaero, cum Seius auus maternus statim uita defunctus sit et Seia postea sine culpa sua diuorterit uiuo patre suo, in cuius potestate est, an et cui² actio ex hoc pacto et stipulatione competit et utrum heredi cui materni ex stipulatu an nepti. respondi in persona quidem neptis uideri iniuriter stipulationem esse conceptam, quoniam auus maternus ei stipulatus proponitur: quod ³⁰ cum ita est, heredi stipulatoris, quandoque diuorterit mulier, actio competere uidetur. sed dicendum est Seiae posse dotem solui (quamuis actio ei directo non competit), ac si sibi aut illi dari auus stipulatus esset. sed permittendum est nepti ex hac auita conuentione, ne commodo dotis defructetur, utilem actionem: fauore enim nuptiarum et maxime propter affectionem personarum ad hoc decurrentium est.³⁵

46 IDEM libro nono decimo quaestionum. Qui dotem stipulanti uxori promiserat, [B. 28, 8, 44] P eidem testamento quaedam legauerat, ita tamen, ne dotem ab heredibus peteret: ea, quae legata erant, uxor capere non potuerat. respondi dotis actionem mulieri aduersus heredes non esse denegandam.³⁹

47 SCAEUOLA libro nono decimo quaestionum. Cum mulier uiri lenocinio adul- [B. 28, 8, 45] P F(EITC)

¹ nepti del. ² et cui del.

4 amplius necesse (neque F) habebit mandare actiones] sic BS (Dorothea): ἐὰν ἀνὴρ εἰς ὅσον εὔπορει καταδίκασθῇ ἐπὶ τῷ προϊκῷ (= si maritus in id quod facere potest condemnatus sit), ἔχει δὲ ἀγωγάς ἐν περιογίᾳ (= et nomina sint), ὁφείλει ἐκχωρεῖν τὰς ἀγωγὰς τῷ γυναικὶ (= necesse habebit mandare actiones), πρὸς τὴν ποσότητα μέντοι τῆς προϊκοῦ (= ad dotis quantitatem) καὶ οὐ περιτέρω (= neque amplius) similiterque B (Anon.), ut emendationem Bynkershoekii necesse pro neque interpretes confirmant, praeterea uerba ad dotis quantitatatem neque amplius male trahentes ad

apodosin, amplius habebit mandare act. (om. neque) F, amplius habebit (hab. a. C) neque mandare actiones debet ECI¹ 11 inter] et inter F²EITC 14 reddituros F² 17 exceptionēm² F² 20 heredēs F² | ex'stiterit F² 22 nepti F² 24 pactam F² 25 omnes F² 26 uxoris F² 28 in cuius 'in' F² | et stipulatione IC, ex stipulatione FK: ἐκ τού πάκτου ἦτοι τῆς ἐπερωτήσεως BS (πλ.) 29 ματέρνη F² 33 stipulatus 'est' esset F² | permitendum est ... 34 utilem actionem] ἐπιτρέπτων ... ὄγκιλιαν ἀγωγὴν BS (πλ.) 36 decimo om. F² 38 potuerit F²

terata fuerit, nihil ex dote retinetur: cur enim improbet maritus mores, quos ipse aut ante corruptit aut postea probauit? si tamen ex mente legis sumet quis, ut nec accusare possit, qui lenocinium uxori praebuerit, audiendus est.

- 48 CALLISTRATUS libro secundo quaestionum. Si dotali instrumento ita stipulatione interposita sit, ut liberorum nomine dos apud maritum resideat, nepotum quoque nomine dos retinebatur. [B. 28, 8, 46 P]
- 49 PAULUS libro septimo responsorum. Maeuia marito suo inter alias res dotis etiam instrumentum solidorum decem¹ tradidit, quo Otacilius eidem Maeuias cauerat datum se, cum nuptum ire coepisset, decem milia: ex eo instrumento maritus nihil exegit, quia nec potuit: quae situm est, si dos a marito petatur, an compellendus sit etiam illam summam, quae instrumento continetur, refundere? respondi potuisse quidem eum, cui actiones mandatae sunt, debitorem conuenire: sed si sine dolo malo vel culpa exigere pecuniam non potuit, neque dotis nomine eum conueniri posse neque mandati iudicio. [B. 28, 8, 47 P]
- 1 Fundus aestimatus in dotem datus a creditore antecedente ex causa pignoris² [Uat. 94 ablatus est: quae situm est³, an mulier, si aestimationem dotis repeatat, exceptione summa- 15 uenda sit: ait enim se propterea non teneri, quod pater eius dotem pro se dedit, cui heres non extiterit⁴. Paulus respondit⁵ praedio eni⁶to sine dolo et culpa uiri pretium petenti mulieri dolii mali exceptionem obesse: consequi enim⁶ eam pretium fundi eni⁶cti evidens iniquitas est, cum dolus patris ipsi nocere debeat. [19]
- 50 SCAEUOLA libro secundo responsorum. Aestimatis rebus in dotem datis pactum intercessit, ut, ex quacumque causa dos reddi deberet, ipsae res restituerentur f. 350 habita ratione augmenti et deminutionis uiri boni arbitratu, quae uero non exstarent, ab initio aestimatio earum: quae situm est, cum res quaedam quas maritus ueniderat exstarent, an secundum pactum et haec ad mulierem pertinerent. respondi res quae exstant, si neque uolente neque ratum habente muliere uenissent, perinde reddendas, atque si nulla 25 aestimatio interuenisset.
- 51 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Aestimatae res usu etiam mulieris periculo mariti deteriores efficiuntur. [B. 28, 8, 49 P]
- 52 TRYPHONINUS libro septimo disputationum. Maritus dotem, quam non accepit, post diuortium per errorem soluit: repetet, quia non numeratam cauerat: exigi enim ab eo non potuit. [B. 28, 8, 50 P]
- 53 IDEM libro duodecimo disputationum. Si filio familias dos data est, ipse quemdem dotis actione tenetur, pater autem eius de peculio: nec interest, in peculio rem uel pecuniam dotalem habeat nec ne. sed quatenus facere potest, hic quoque condemnandus est: intellegitur autem peculio tenuis facere posse, quod habet rei iudicandae tempore. atquin si cum patre agatur, deduceretur ex peculio, quod patri vel subiectis ei personis filius debet: at si cum ipso filio agatur, alterius debiti non fiet detractio in computatione quantum facere possit filius. [B. 28, 8, 51 P]
- 54 PAULUS libro singulari de iure singulari. Maritus facere posse creditur nullo deducto aere alieno, item socius, item patronus parensue: at is, qui ex donatione conueniet, omni aere alieno deducto facere posse intellegitur. [B. 28, 8, 52 P]
- 55 IDEM libro quinto ad Plantium. Cum mulier de dotis repetitione post solutum matrimonium agit, cauere debet marito, qui aedium nomine damni infecti cauit, si uelit eam recipere, ut periculum mariti amoueat. [B. 28, 8, 53 E]

F(EITC)

¹ solidorum decem non sunt Pauli (cf. Inst. 3, 7, 3) ² fiduciae Uat. ³ quaero Uat. ⁴ extitit Uat. ⁵ pro ins. Uat. ⁶ consequi enim] quae tamen officio iudicis rei uxoriae continetur. poterit mulieri prodesse hoc quod ait se patri heredem non extitisse, si conueniretur: amplius autem et consequi Uat.

2 prouabit F¹ 8 quo 'o'tacilius F² | m'a'e- niae F² 9 milia del. F², om. EITC 11 refen- deret F² 17 sine] si sine Uat. | pr'a'etium F² 18 mulieri om. Uat. | pr'a'etium F² 20 aesti-

matis] si aestimatis F²EITC 22 biri F² | ab initio] F²E, om. F²ITC nec redditum Graeci in- terpretes Dorotheus et Anonymus 23 uenidera'st F² 30 repete'r' F² | gauerat F²

- 56 IDEM libro sexto ad Plautum. Si quis sic stipuletur a marito: 'si quo casu [B. 28, 8, 54] E
Titia tibi nupta esse desierit, dotem dabis?' hac generali commemoratione et ab hostibus
capta ea committetur stipulatio uel etiam si deportata fuerit uel ancilla effecta: hac enim
conceptione omnes hi casus continentur. plane quantum¹ ueniat in stipulatione, utrum quasi
mortua sit an quasi diuortium fecerit? humanius quis id competere dixerit, quod propter s
mortem conuenit.
- 57 MARCELLUS libro septimo digestorum. Usu fructu in dotem dato si diuor- [B. 28, 8, 55] E
tium interuenerit nec proprietas rei apud maritum uel mulierem sit², eam dotis esse resti-
tutionem, ut maritus caueat, quamdiu uixerit, passurum se uti frui mulierem heredemque
eius. quod an uerum sit circa adiectionem heredis, dubito. interest, quemadmodum sit 10
usus fructus in dotem datus. si, cum haberet mulier fructum, uiro, cuius erat proprietas
fundi, usum fructum cessit, nihil mulier heredi suo relinquet: debebatur enim ei usus
fructus, qui ad heredem non solet transire. quod si fundi sui fructum mulier uiro cessit,
restitui is a uiro debet³: cum proprietate enim ad heredem eius transisset, si uir in red-
dendo eo non fecisset moram. si uero alienata sit proprietas aut aliquis fundi sui usum 15
fructum mulieris iussu uiro eius dederit in dotem, inspiciendum est primum, quemadmodum
mulieri possit restituiri: potest autem uel cautionibus interpositis, ut sic ut potest uiir iure
suo cedat mulieri fruique eam patiatur, uel, si se accommodauit dominus proprietatis,
uolente eo mulieri constituatur usus fructus⁴: nam aut fructum fundi ille mulieri poterit
cedere aut aliquid uidelicet pro eo, ut inter eos actum fuerit, dare. nam et finge hoc 20
ipsum mulierem posse proprietatis domino uendere. quo casu non inique etiam mulieris
herede agente uiir facere cogetur: quippe si moram non fecisset, pretium fructus mulier
heredi suo reliquisset. quod si facultatem usus fructus uendendi proprietatis domino mulier
non habuerit, patientiam, quam percipiendi fructus praestare ipsi debuit, etiam heredi eius
praestat.
- 58 MODESTINUS libro singulari de heurematicis. Seruus || dotalis heres ab aliquo [B. 28, 8, 56] E f. 350'
institutus mariti iussu uel adire uel repudiare debet hereditatem. sed ne maritus aut
facile repudiando uel temere suscipiendo incognitam successionem dotis iudicio uxori suae
obligetur, consulendum est mulierem coram testibus interrogari, utrum uel*ut* omittere an
adquirere hereditatem. et si repudiare se dixerit, facile mariti iussu repudiabit. quod si so
hereditatem agnoscere maluerit, reddendus est a marito seruus uxori ea condicione, ut,
cum iussu eius adierit, rursum marito retradatur. ita et mariti sollicitudini consultetur et
uxoris desiderio parebitur.
- 59 IULIANUS libro secundo ad Urseum Ferocem. Filiae meae emancipatae et aegrae uiir *S
in hoc repudium misit, ut mortua ea dotem potius heredibus eius quam mihi redderet. 35
Sabinus dicebat utile mihi eius dotis reciprandae iudicium dandum esse: Gaius idem.
- 60 PROCULUS libro quinto epistularum. Si filia familias nupta decesserit et [B. 28, 8, 57] E
pater funus ei fecerit, tametsi ei dotem post aliquod tempus gener reddere deberet, tamen
continuo socer agendo consequetur, ut impensam funeris praesentem recipiat, cetera dotis
statuto tempore soluantur.
- 61 PAPINIANUS libro undecimo quaestionum. Dotalem seruum uiir inuita uxore [B. 28, 8, 58] *P
F(EITC)

¹ tum *ins.* ² nec proprietas rei apud maritum uel mulierem sit *non sunt Marcelli* ³ *eadem*
legerunt Graeci: nisi mulier eum alienauit, item si non restituit cum debuit, etiam heredi
mulieris *uel similia hic exciderunt* ⁴ *ut ins.* ⁵ uel aliud pro eo detur *excidit*

1 stipule'n'tur *F*⁶ 3 uel etiam 'aut' uel
etiam *F*⁶ | uel ancilla effecta) *F*⁷*EC*⁶, *om.* *F*²*I*⁶,
item *interpretes Graeci Dorotheus Anonymus Cyrus*, uel etiam ... effecta *om.* *T*, 'totum hoc
cancellatum est Pisis, ut M(artinus) dicit' *ad-*
*notat E, def. C*⁸*I*⁶ *morte i'm F*⁶ 18 *u'iro F*⁶
15 si't uero *F*⁶ | propri'a etas *F*² 18 prop-
ri'a etatis *F*⁶ 21 propri'a etatis *F*² | domino|
nomine *F*² | etiam ... 22 cogetur] καὶ κλυρο-

ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΣ ΚΙΝΩΝ ἀΠΑΙΤΕΙ ΤΩΝ ἄΝΔΡΑ ΤΟ
ΔΙΑΦΕΡΟΝ ΑΓΥΓΩ BS (πλ.) 23 propri'a etatis *F*²
25 praestet *F*²*EC*, praestetur *I*, praestatur *T*
26 eurematicis *F* 29 consulendum est]
δει αγύτων ἐρωτᾶν BS (πλ.), ὁφείλει ... αγύτων
ἐρωτᾶν *B* (Anon.) | uelit] uel *F*: εἴτε 80γ-
λεται BS (πλ.) 30 repudiavit *F* 34 eman-
cipate *F* | aegra'e *F*² 35 repudiūm¹ *F*²
38 aliquot *F* 41 dotele *F* | uiiri inuita *F*²

manumisit. heres solus uir a liberto institutus portionem hereditatis, quam ut patronus consequi potuit ac debuit, restituere debet, alteram uero portionem dotis iudicio, si modo uxor manumittenti refragatur.

- 62 ULPIANUS libro trigesimo tertio ad edictum. Quod si uir [D. h. t. l. 24 § 4. B. 28, 8, 59] ^{*S} voluntate mulieris seruos dotales manumiserit, cum donare ei mulier uoluit, nec de libertatis causa impositis ei praestandis tenebitur.
- 63 PAULUS libro secundo ad legem Iuliam et Papiam. et desinit seruus in dote [B. 28, 8, 60] ^E esse, quia, cui manumittendi causa donare licet, ei quodammodo donaret, quod permetteret manumittere.
- 64 ULPIANUS libro septimo ad legem Iuliam et Papiam. Si uero negotium [B. 28, 8, 61] ^{Ef} gerens mulieris non inuitae maritus dotalis seruum voluntate eius manumiserit, debet 1 uxori restituere quidquid ad eum peruenit. Sed et si quid libertatis causa maritus ei im- 2 posuit, id uxori praestabit. Plane si operae fuerint marito exhibatae, non aestimatio earum, 3 non erit aequum hoc nomine uxori maritum quippiam praestare. Sed¹ si post manumis- 4 sionem aliquid ei fuerit liberto impositum, id uxori praestandum est. Sed et si reum ma- 15 ritus acceperit adpromissoreme, aequo aduersus ipsum obligationem debet praestare. Item 5 quidquid ad eum ex bonis liberti peruenierit, aequo praestare cogetur, si modo ad eum 6 quasi ad patronum peruenierit: ceterum si alio iure, non cogetur praestare: nec enim bene- 7 ficium quod² in eum libertus contulit, hoc uxori debet, sed id tantum, quod iure patro- 8 natus adsequitur uel adsequi potuit. plane si ex maiore parte quam debet heres scriptus 20 fuerit, quod amplius est non praestabit: et si forte, cum ei nihil deberet libertus, heredem 9 eum scripsit, nihil uxori restituet. Dabit autem, ut ait lex, quod ad eum peruenit. per- 10 uenisse accipimus, siue iam exigit siue exigere potest, quia actio ei delata est. Adicitur 11 in lege, ut et, si dolo malo aliquid factum sit, quo minus ad eum perueniat, teneatur. 12 Si filium exheredauerit patronus et ad eum bona liberti pertineant, uidendum est, an heres 25 hoc nomine teneatur. et cum nihil neque ad ipsum patronum neque ad heredem eius per- 13 ueniat, quomodo fieri potest, ut hoc nomine teneatur? De uiro heredeque eius lex tantum 14 loquitur: de socero successoribusque socii nihil in lege scriptum est: et hoc Labeo quasi 15 omissum adnotat. In quibus igitur casibus lex deficit, non erit nec utilis actio danda.
- 10 Quod ait lex: 'quanta pecunia erit, tantam pecuniam dato', ostendit aestimationem heredi- 30 tatis uel bonorum liberti, non ipsam hereditatem uoluuisse legem praestare, nisi maritus ipsas res tradere maluerit: et hoc enim benignius admitti debet.
- 65 SCAEUOLA libro singulari quaestionum publice tractatarum. Haec actio etiam [B. 28, 8, 62] ^A 34 constante matrimonio mulieri competit.
- 66 || IAUOLENUS libro sexto ex posterioribus Labeonis. In his rebus, quas [B. 28, 8, 63] ^{S f. 851} praeter numeratam pecuniam doti uir habet, dolum malum et culpam eum praestare oportere Sernius ait. ea sententia Publili Mucii est: nam is in Licinna Gracchi uxore statuit³, quod res dotales in ea seditione, qua Gracchus occisus erat, perissent, ait, quia Gracchi 1 culpa ea seditione facta esset, Licinniae praestari oportere. Seruis uxoris uir nummos in uestiarium dederat, quo parato deinde intra annum diuortium intercesserat. placuit Labeoni 40 Trebatio, qualia uestimenta post diuortium essent, talia uiro reddi: idem iuris futurum fuisset⁴, si ipsa uestimenta uir emisset et seruis dedisset: quod si uestimenta non redde- 2 rentur, tum uirum pretium in dote compensaturum. Filia familias diuortio facto dotem F(EITC)

¹ et ins. (Hal.) ² quodquod? ³ statuit del. ⁴ fuisse (edd.)?

2 restituere't debet F⁴: ἀποκαθίσταν αὐτὸν χρὴ τῇ γυναικὶ ἀπὸ νόμου ἰούλιοΥ BS (πλ.), recte, sed omnino ex interpretatione: neque Anonymus legem Iuliam nominat 4 quod si si D. l. gem. 5 cum] eum F¹, si quidem D. l. gem. 18 marito] EITC cum BS (πλ.): ei ἐν αὐτῇ τῇ ὑπηρεσίᾳ δέδωκε τὰς ὄπερας, οὐκ ἐν τῇ διατίμησι ὁ ἐλεγθερωθεῖς et B (Anon.): ei

ὑπηρεσίας ἀπήτησεν, a marito F 16 sequ'a'e F² | ipsum] iam F² 17 praestare 'quod' co- getur F² 22 restituit F², restitui EITC 25 heres 'quod' hoc F⁴ 29 dandam F 32 m'al'uerit F² 37 e's't F⁴ | licinnia grac- chi uxore] ἐνī τὰς γυναικὸς Λικίνιου Γράχου BS (πλ.) 39 seditione' F² 41 Italia F² 42 ip's'a F²

patri reddi iusserat: deinde parte dotis persoluta pater decesserat. reliquam partem, si nec delegata nec promissa nouandi animo patri fuisset, mulieri solui debere Labeo Treba-
 3 tius putant, idque uerum est. Mancipia in dotem aestimata accepisti: pactum conuentum
 deinde factum est, ut diuortio facto tantidem aestimata redderes nec de partu dotalium an-
 cillarum mentio facta est. manebit, inquit Labeo, partus tuus, quia is pro [Pomp.D. 23, 8, 18] 5
 4 periculo mancipiorum penes te esse deberet. Mulier, quae centum dotis apud uirum ha-
 bebat, diuortio facto ducenta a uiro errante stipulata erat. Labeo putat, quanta dos fuisset,
 tantam deberi, siue prudens mulier plus esset stipulata siue imprudens: Labeonis senten-
 5 tiam probo. Uxor diuortio facto partem dotis receperat, partem apud uirum reliquerat,
 deinde alii nupserat et iterum uidua facta ad priorem uirum redierat, cui centum decem¹ 10
 doti dederat neque eius pecuniae, quae reliqua ex priore dote erat, mentionem fecerat.
 diuortio facto reliquum ex priore dote iisdem diebus uirum redditurum ait Labeo, quibus
 6 reddidisset, si superius diuortium inter eos factum non esset, quoniam prioris dotis causa
 in sequentem dotis obligationem esset translatas: et hoc uerum puto. Si uir socero iniussu
 7 uxoris manente matrimonio dotem acceptam fecisset, etiamsi id propter egestatem socii 15
 factum esset, uiri tamen periculum futurum ait Labeo, et hoc uerum est. Si quis pro
 muliere dotem uiro promisit, deinde herede muliere relictam decesserit, qua ex parte mulier
 ei heres esset, pro ea parte dotis periculum, quod uiri fuisset, ad mulierem pertinere ait
 Labeo, quia nec melius aequius esset, quod exigere uir ab uxore non potuisset, ob id ex
 detrimento uiri mulierem locupletari: et hoc uerum puto. 20

67 POMPONIUS libro uicesimo epistularum. In partem dotis reddendae erit id, [B. 28, 8, 64] A*
 quod mulieri ex peculio serui restitui debebit: et ideo et dolum et culpam in eo peculio
 uel adquirendo uel conseruando maritus praestare debet et fructus ex eo percepti quomodo
 cuiuslibet rei dotalis ad maritum pertinebunt.

F(EITC)

¹ decem]. denuo?

1 si't nec F¹ 4 deinde factum bis F¹ disse'st F² 18 parte 'eis' dotis F² 22 ideo
 5 inquit] inquin F¹ 7 fuisset 'e' tantam F² et] ideo ex F¹ 23 uel 'ad' conseruando F¹
 10 centam F² 12 hisdem F² 13 reddi-